Чурапчыга күн тахсар !

САҺА ОЛОХ

Чурапчы улууһун сахиата

2011 сыл Ыам ыйын 19 күнэ чэппиэр №68-69 (10317-10318)

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

ЫАМ ЫЙЫН 19 КҮНЭ-ПИОНЕРИЯ КҮНЭ!

Взейтесь костры, синие ночи,
Мы - пионеры, дети рабочих.
Клянемся эра светлых годов,
Клич пионера: «Всегда будь готов!»

Бу ырыа тылларын матыыбын хас биирдии Сэбиэскэй комсомолец ыраатык да олорбут киһи, эйдэбиискэ билэр буолуохтаах. Хаарахпар тута Кыһыл Знамя аналлар октябреноктарга аалай лиэнтэ баайа турар боччумнаах пионердар костуллор. Октябренок значогун иилиэ сылдьар комментэр пионер буоларбытын олус күүтэрбитим, долгуйарбытын ойдүүбүн. Хомойуох иһин, биһиги пионер буолар хайдаҕын билбэккэ хаалбыппыт.

1922 сыллаахха ыам ыйын 19 күнүгэр комсомол бүтүн Россиятаары конференциятыгар пионерскай этэрээттэри тэрийэр туһунан быһаарыы ылыллыыбыта. Онтон ыла ыам ыйын 19 күнэ-Пионерия төрөөбүт күнүнэн биллиллибитэ. Ол эрэн Сэбиэскэй бааас суулуубутун кэнниттэн бу күн официальнай бырааһынык буолан бүтүннүү.

Ыам ыйын 19 күнүгэр урукку кэмнэргэ араас сборлар, кэнсиэрдэр, парааттар ыытыллаллара, көмөкөнтө оттуулар барыа уорэ-көтө "пионерскай костер" тула мусталлара.

Биллэрбит курдук, Сэбиэскэй дьон барыа бастаан октябренок, онтон пионер, салгыы комсомол, Коммунистическай партиэҕа киирэргэ кандидат, коммунист буоллаллара. Бу общественнай-политическай сүүрээн Сэбиэскэй эрэлгэ күүстээх идеологическай ой-саная үөскүүрүгэр, үүнэр-сайдар баҕа баһыйарыгар олук уурара.

Пионер кыһыл хаалтыыта үс муннуктаах. Бу муннуктар партия сомоҕолоһуута, комсомол уонна пионерия дьон ойдобуллуохтар. Пионерскай тэриллэгэр оҕолор, ыччаттар Коммунистическай партия эрэллээх чилиэнэ буоларга бэлэмнэнэллэр. Дойдуга уонна дьонго кэнилэр элбэх туһаны аҕалбыттара. Кырдьаҕастарга уонна инбэлиитэргэ көмө хас биирдии пионерскай этэрээт дьигнээх дьаалатынан буолбута. Элбэх ор Аҕа дойду Улуу сэрэгин сылларыгар геройдуу быһыыны оторон Россия "Өйдөбүнүк кинигэтигэр" Герой-пионер быһыытынан киирбиттэрэ.

Хас биирдии пионер буолбут күнү сүрөөр бу күн умнуллубат түгэннэри, костер тула ырыалары, долгутуулаах күннэри бөлэхтээн аастыт кэрэ ойдөбүлүнэн, сырдык дьэргэлгэнинэн, кыһыл хаалтыс чаҕылхай өнүнэн хаһан да аастаттыы сөгөн хаалларда.

Наталья ПУХОВА.

«Манчаары оонньууларын» көрсө

2013 сылга Чурапчы улууһугар ыытыллар "Манчаары оонньуулардыгар" анаан таһаарыллар "О мерах по подготовке и проведению XIX-й спартакиады по национальным видам спорта "Игры Манчаары" диэн СР Правительствотын Дьаһалын бырайыактар соргуйуу үлэтэ 2010 сыл кулун тутар ыйыгар саҕаламмыта. Ол эрэгэр СР Экономическай сайдыыга министерствотын түмүктээһиннэн, бырайыак биһиги собулэнэ суох эбии оноһуулуна ылыллыыбыта. Ол кэнэ бырайыак итии министерствоҕа 4 тогул кэриэ сырыгга.

Салгыы бырайыак Экономическай сайдыыга министерствотыгар 2011 сыл кулун тутар 18 күнүгэр, онтон кулун тутар 29 күнүгэр кэмэрбитэ уонна кэнэ тутуулаҕа итэҕэстэр ыйыллан турааннар, собулэни ылыыта. Ол кэнэ 2011 сыл муус устар 23 күнүгэр "О внесении изменений в распоряжение Президента Республики Саха (Якутия) от 30 августа 2010 г. № 200-РП "О подготовке и проведении XIX-й спартакиады по национальным видам спорта "Игры Манчаары" диэн СР Президиэнин 261-РП №-дэх Дьаһала тахсыыта. Бу дьаһалга олоҕуран, оонньуулар хоммэрэгэр ыытыллар тэрээһиннэр иэдэйиэхтэригэр олох-дьаһах объектэрин тутууну тэнэ Боотуруускай улуус тэриллибитэ 375 сылыгар бөлөмнөнэн үлэлэр ыытыллалларын туһунан этиллибита. Ситэриллибит уонна бүтэйиэхтэхтик быһаарылларыгар "О мерах по подготовке и проведению XIX-й спартакиады по национальным видам спорта "Игры Манчаары" диэн СР Правительствотын Дьаһала республика барыа министерстволарын уонна ведомстволарын собулэнэлэрин бу дьыл ыам ыйын 5 күнүгэр толору ылла.

Бу дьыл ыам ыйын 11-13 күннэригэр улуус баһылыга Семен Илларионович Яковлев Дьокуускай куораҕа үлэлиэн командировкаҕа баран кэлэр. Бу сырыыларга баһылык СР Правительствотын Дьаһалын бырайыактын собулэнэ кэнэ үлэлэри ыытыыга үлэлэстэ. Ол курдук, Баһылык Манчаары аатынан "Модун" спорт национальнай киэргэлин киинин директора И.Ю.Григорьев, СР Физическай культураҕа уонна спорка Государственнай комитетын председателэ М.Д.Гуляев, кини солбуйааччылара, СР Үбүн министерствотын, СР Тутуула министерствотын бэрэстэбиитэлэрэ кыттыылаах улахан мунньахтарга кыттыннар. Олор түмүктэриэн СР Вице-президиэнэ Д.Е.Глушко ыам ыйын 13 күнүгэр мунньахха ылууска бара турар болдьоҕоор үлэлэр туһаайыллан иннитиннэриннэ оноордо. Салгыы СР Экономическай сайдыыга министэрэ М.А.Осипов уонна М.Д.Гуляев үлэлэрин билиҥиннэрдилэр. Мунньах түмүгүнэн боротокуол толорулунна, кэнэ министерстволарга сорудахтар бэриллиннилэр. Оонньуулар кэмэригэр ыытыллар дьаһаллар саҥа быыбаанньа СР Экономическай сайдыытын уонна Үбүн министерстволарыгар киллэрилиннилэр.

Бу хүннэргэ Саха сирин улууларыгар, олор иэдэйиэр Чурапчыга эмиэ, таҥса турар элбэх ахаанньах баһаардар тустарынан СР Правительствотын председателэ Галина Иннокентьевна Данчикова ыытыыт мунньаҕар улуус баһылыга ыыппыта ылла. Ол кэнэ СР Правительствотын председателэ А.И.Степановтын, СР Тыа сыһыаннаһыларыгар Департамент салайааччыта В.С.Олесовтын, "Якутгросс" РПИИ АО генеральнай директора И.С.Андросовтын, СР Баайдуолга сыһыан министерствотын үлэһиттэрин кытта көрүстэ "Тауцентралес" генеральнай директора А.Г.Неговициннын көрсөн кэпсэтии түмүгэр улууска баһаары утары үлэлиир техника, туттар тэриллэр кэмнилэрэ быһаарылынна, вертолетунан көтөн көрүү тэриллиэ.

Дьаһалта пресс-кэнсиэ.

Сонуннар

ЧӨЛӨС ОЛОҔХОТО КИНИГЭ БУОЛАН ТАҦЫСТА

Фольклору үөрэтээччи, чинчийээччи Ерохлаев Василий Федорович "Чурапчы олоҥхоһуттара" диэн кинигэҕэ суруйбутуван, Чурапчыга 19-с үйэ иккис аҥарыгар уонна 20-с үйэ 30-60-с сылларыгар диэри, барыта 200-кэ олоҥхоһут ыллаан-туойан, олорон аастыт. Онон буоллаҕына, Чурапчы улууна Саха сиригэр олоҥхоһут уутуйан үөскэбит сиринэн буолар. Устар ууну сомоҕолуур уран тылгаах, сүрүннү көтөҕөр, саваапы күүрдэр, ыччаттааах сүрэҕи долгутар, олоҥхолоҕуунан улуһуйбут, дьонсэргэ сэҥэриэхтэн ылбыт олоҥхоһуттар Сылаҥ нэһилиэгэр эмиэ төрөөн-үөскүү аастыттара. Хоту Сылаҥта, Чалгын алааһыгар олорбут Трофимов Иван Терентьевич - Сулумаата Уола эбэтэр Ырыачай, уруккута Аччаҕар нэһилиэгэр, Түөйэ үрэҕэр олорбут олоҥхоһут Дьяконов Михаил Михайлович - Чорообо, Бэрэтэн төрүттэах Дьячковскай Петр Семенович - Мурун уола Бүөтүккэ, Чорообо биирэ төрөөбүт быраата Николай Михайлович Дьяконов - Чөлөс аттарын үйэтитиигэ, түөлбэ олоҥхоһуттары, кинилэр олоҥхолорун үөрэтиигэ сылаҥнар кэрэхсэбиллээх үлэни, дьаһаллары ыыпталлар.

Соторутааҕыта Уйун Куал бөһүөлэгэр бөлөх күн буолла. Ол курдук, олоҥхоһут Дьяконов Н.М - Чөлөс "Аҕыс күннүк сири атаратын иннигэр хаалларар айдаарыны сиэр аттаах, айдаанаах үйэҕэ үөскэбит Ала Хотоҕой" олоҥхото кинигэ буолан тахсан, бар дьонугар иккистэн тоннэр дьоро киэһэтигэр, саха балаҕыныгар саха фольклорун, олоҥхотун сэҥэрэччилэр муҥнуулар. Балаҕан хаһаайката Макарова Клара Васильевна комуулук ойох иннигэр хобордоохчо аламдыы астаан көрүстэ, Сылаҥ Далбар Хотуттара кэлбит ыалдьыттары уохтаах ыымыынан, арыылаах саламаатынан күндүлэтиллэр.

Чөлөс олоҥхото ыччатыгар тоннүүтүгэр саамай улахан үлэни ыытыт киһиэн Сылаҥ орто оскуолатын музейын директора Клара Гавриловна Макарова буолар. Клара Гавриловна биир дойдулаах, философскай наука кандидата Дмитрий Степанович Макаров "Библиография олоҥхо" ыйынньыгын сирдэтэн, архыытын 2007 сыллаахха Дьяконов Н.С - Чөлөс "Ала Хотоҕой" олоҥхотун илиинэн суруллуутун булан, куоҥуйалаатан дойдутуттар таһаарбыт. Сылаҥ орто оскуолатын саха тылын, литературатын учуутала Лия Степановна Синцевка көрдөрөн, олорорго үөрэтэн, кини эйгэтэ таһаарар үлэлэрэ сыаналаммыт.

Кулун тутарга кулуун үлэһиттэрэ Е.С. Макаров уонна М.А. Михайлова туруорулларыллан Чөлөс "Ала Хотоҕой" олоҥхото спектакль буолан көрөөччу дьүүлүгэр тахсыыта. Спектакльы нэһилиэк эдэр ыччата, оскуола оҕолоро ыыттыыттара көрахсэнэр. Бу олоҥхо-спектакльы өссө ситэрэн, чочуйан, туписаран иккистэн туруорар саҕаламмыт.

"Ала Хотоҕой" кэнигэ олус туписаҕайдык оноһуллубут. Олоҥхону редакциялаабыттар, кинигэни киэргэтиигэ улахан болдьоҥо уурулуубут. Кинигэ суруктэниитигэр Дьяконов Н.М. - Чөлөс аймаҕа, кинини кытта чугастык алтыспыт, дьиэлээх олорбут тастыг былаата, Чурапчы улууһун Бочуоттаах олохтоох Дьяконов Николай Аюмович, аймах балтылара Дьяконова Ульяна Петровна, Макарова Анна Дмитриевна кыттыыны ылыылар, Чөлөс туһунан ахтыыны оногдулар. Чурапчы улууһун культураҕа управлениетын начальника В.П.Герасимов тыл этиитигэр саха норуотун героическай эпиэпиэ - олоҥхону чөлүгэр хаалларан, түөлбэ олоҥхоһуттары үөрэтэн, кинигэ эйгэр таһааран, туспа суоллаах-иистээх үлэлиир дьон курдук ойдөбүлүгүн бөлөхтөөтө. 2005 сыллаахха ЮНЕСКО-ттан күнү аймах духовнай культуратын шедевриэн биллэриллибит олоҥхобут 10 сыллаах үбүлүөйүгэ ыытыаҕа 2015 сыллаахха Чурапчыга буоларыгар Чурапчы улууһун олохтоохторун улахан үлэ-хамнас кэтэрин ыйда. В.П.Герасимов Чөлөс "Ала Хотоҕой" олоҥхотун кинигэ оногор, хомуйан оногобут Л.С.Стоцевааҕа, К.Г.Макароваҕа, библиотекарь А.В.Аммосоваҕа культура управлениетын бочуотунай грамотатын тутталда. Кинигэ туһунан маҥтан салгыы бэйэлэрин саваалаарын нэһилиэк баһылыга Е.А.Стоцев, Б.П.Баишев уоҕа этиллэр.

Кинигэҕэ Дьяконов Н.М. - Чөлөс олоҥхотун толору тэксэн, ахтыылары таһыйан Сылаҥ орто оскуолатын 11-с классаһын үөрэнээччитэ Трофимова Саина бу олоҥхону үөрэтэн, чинчийэн ырытыыта, Д.Д.Макарова салайар "Палитра" уруһуй куруһуогун оҕолорун уруһуйдара киирбиттэрэ "Ала Хотоҕой" олоҥхо ис хоһоонун арыйан, кинигэни өссө ситэрэн, туписархын биэрэр.

Наталья ЗАХАРОВА,
РФ Сурунаалыыстарын союһун чилиэнэ.

ШЕФТЭЭХТЭРБИТ ИСТИҢ КӨМӨЛӨРӨ

Болтоноотоору "Кэнчээри" уһуйаан ОДьКХ олохтоох тэриллэтин кытары дуогабар түһэрэн былырыыпыгыттан бэлэм сылаалаах үлэни саҕалаабыппыт. Ити кэмнэ тэриллэ маастарыынан Местников Николай Яковлевич үлэлиир эҥ. Тэриллэ үлэһиттэрэ биһиги уһуйаммыт куукуйатыгар оттук маһы булуута улахан комну отордулар. Бу объектыт уп-харчы суоҕунан бэйэ убүнэн улаатыннарга бэриллибитэ. ОДьКХ-лар ити кэмнэлэрэ барыта дьахтар айахтаах түмсэн үлэлиир коллективныгар улахан үөрүүнэн буолла.

Быйыл Улуу Кыайыы күнүгэр саҥаатта тахсаммыт үлэ күүстүү оргуйда. "Норуот күүһэ - комуол күүһэ" диэн саамай сонун этиллэр, иккис тэриллэ күүһэ, кыаҕа диэн сүүкэ буолар. Шефтээх тэриллэбит үлэһиттэрэ - кочегарлар чахчы да күүстээх-уохтаах үлэһит дьон буоларын көрдөрдүлэр. Онон ыыстык масыыт быһаарылаан, үлэ көрүүтэн үөрэн, саамы салгыннан дуоһуйан, астыгын киирдибит. Үлэ түмүгэр "Сатабыллаах эрбэччи" аатты П.И.Сивцевка, "Эрэллээх дружба" аатты Г.Ч.Ивановка, "Бастын сүгэ" аатын А.П.Ивановка ылбыттар.

Биһиги кыһаҕабытын быһаарсыыт шефтээхтэрбитигэр, салайаачыы-мастар Василий Дмитриевич Ефремовка махтанабыт тиэрдэбит.

С.С.ТРЕТЬЯКОВА,
"Кэнчээри" уһуйаан сэбиэдиссэйэ.

ТЫҺЫЫНЧА ИДЭЛТЭН БИИРЭ – МИЭНЭ

Аан дойдуга арааас идэ элбэх. Хас биирдии киһи бэйэтигэр сөптөөх идэни талан баһылыахтаах уонна общественнаҕа, киһи айахтаах сэҥэр туһаны аҕыларга ылыахтаах.

Быйыл биһиги "Тыһыынча идэлэн биирэ - миэнэ" диэн бырайыагынан дьарыктаабыт. Торопуттэрбит кэлиэр бэйэлэрин идэлэрин туһунан элбэҕи кэпсээн, сырдатан бараллар, сүбэлэри биэроллор. Билигин кэмнэ компьютеры, информатизацияны кытта сибээстэх идэ элбэх. Мин саанаҕар, саха оҕото промышленнаяка сыһыаннаах идэни талара табыгастаах. Сиргэн хостоохор байбыт туһунан элбэҕи билэрбит наадалаах. Онуоха бу быыһыык олус туһалаах, наадалаах обит.

САХА КУТТААХ САЛАЙААЧЧЫБЫТ

В.А.Парфенова

Кытаанах нэһилиэгэр өр сылларга төрүт культураны үөрэтэр. Кини фольклор куруһуогун утумнаахтык сылайан үлэлэтэр. Кэкэ сылларга кинизхэ үүс оҕо дьарыктанна.

Куруһуок биир хайысхатынан хомуска үөрэтэн буолар. Мин 3-с кылаастан бу инструменнаа ооньуурга дьарыктаабын. Бастаан кылас дорообоотун сарылаан, кэлин сахалыы матыыптар араастарыгар үөрэнэбин. Быйыл "Хотугу сулус" конкурс фольклорга түһүмэҕэр, улуустааҕы "Кут-сүр" фестивальга 1-кы степеннэах дипломант аатын ылбытым. Куруһуок иитиллэччитэ, миигин кытта тэҥнэҥ дьарыктанар Сарга Пономарева ити конкурстарга кыттан, "Хотугу сулуска" тойуктаан 2-с степеннэх дипломант буолбута.

Куруһуокпут салайааччыта Варвара Алексеевна өрубулу аахсыбатаҕа, оҕолору дьаныһан дьарыктыыр. Кини ити эрэ үлэтинэн мунгурдаммат, нэһилиэк ыытар аралес дьаһалларыгар алтыс сиэрэн-туосун ылар, уруулларга эдэр ыал дьолун түстэһэр дьоһун, маанылаах кини. Мин күүлү учуутаабар өрүү бу курдук үөрэхтэ, оҕолору көрүүт үтэһигэр үөрүүгэ, чэгиэн сылдьарыгар бэлэмнэнэбин.

Саина СЕДАЛИЩЕВА,
Кытаанах орто оскуолатын 11-с классаһын үөрэнээччитэ.

Чэпчэтиинэн туһанааччылар болҕомтолоругар!

СОЦИАЛЬНАЙ ПОСОБИЕЛАР УОННА ПЕНСИЯҔА ЭБИИ ТӨЛӨБҮРДЭР

Чурапчы улууһун нэһилиэнньэ социальнай харалтаҕа уонна үлэҕэ управлениетын государственнай тэриллэтигэр муус устар 1 күнүнэҕи туругунан учуокка тураллар: 36 бойобуой дьайыылар ветераннара, 26 сэрии кыттыылаахтарын огдооболоро, 5 сэриигэ инбалит буолбут буойуттар огдооболоро, 7 Аҕа дойду сэриитин кыттыылааҕа, 1083 араас группалаах инбалиттэр, 189 инбалит оҕолор, 970 Саха Республикатын үлэ ветерана, 1211 Российскай Федерация үлэ ветерана, 407 тылы ветерана, 224 Чурапчы көһөрүлүүтүн кыттыылаахтара, 13 харахтарынан көрбөт инбалиттэр, 1 политическай репрессия түмүгэр охсуону ылбыт, 31 бочуоттаах донордар бааллар.

Ый аайы бэриллэр толобуордэри ыларга хас биирдии учуокка тураччыта сирэй дьыала оҥоробут уонна анал программаҕа компьютерга киллэрбит. Көрүллэр чэпчэтиилэр харчыларын аахтарыы бу анал программанан оҥоһуллар, чэпчэтиинэн туһаначчы баҕатынан тус счетуттар эбэтэр почта отделениетыгар ыытыллар.

Тыыл уонна үлэ ветераннарыгар чэпчэтиилэри биэрии субъектар государственнай органнарын көрүүлэригэр бэриллэн турар. 2004 сыл ахсынньы 9 күнүнэҕи "О социальной поддержке ветеранов тыла и ветеранов труда в Республике Саха (Якутия)" диэн сокуонунан олоҕуран, толобуордар индексацияланан бараллар. Оскотун гражданин хас да төрүүгүнэн чэпчэтиини ылар бырааптаах буоллаҕына, биир талбытын ылыахтаах. Манна субэ көриэтэ этэр буоллахха, ким инбалиттэх федеральнай сокуонунан туһанара, ол эбэтэр инбалит чэпчэтиитин ылара ордук буолуо. Оттон тыыл уонна үлэ ветераныын чэпчэтиилэриш тэҥнии буоллахха, тыыл киэнэ ордук. Тыыл уонна үлэ ветераннарыгар тиийи босхо протезтааһын урукку туунан хаалла (3-с ыст. 3-с пуунна, 4-с ыст. 3-с пуунна). Тыыл ветераннарыгар босхо, 60 саастарыттан үөһэ саастаах үлэлэбэт үлэ ветераннарыгар 30 % толобуордаах саналторнай-курортнай эмтэниини көрүүлэр. Коммунальнай өҥөлөргө чэпчэтиилэри оҥоруу натураттан харчынан толобургэ көспүтэ үһүс сыла буолла. Ол эрээри биллиэн даҕаны газка чэпчэтиини натуранан көрдөөччүлэр эмиэ бааллар.

СР Правительствотын 2008 сыл тохсунньу 31 күнүнэҕи 40 №-дээх 2011 сыл олунньу 25 күнүнэҕи 77 №-дээх дьаһалыгар олоҕуран, 2009 сылтан тыыл ветераннарыгар дьиэ өрөмүөтүгэр анаан харчынан кэмэ оҥоһуллар буолбута. Манна аналар республика бюджетиттэн көрүллүбүт үбү министерство улуустарынан тыыран ыытар. Ол иһин кырдьаҕастар сайабылыанньалара уочараттанар. Бу кэмэ кэмэйин балаһыанньа быһыытынан анал комиссия көрөн быһаарар: 2009-2010 сылларгa 20 тыһячэлик диэри, 2011 сылга 30 тыһячэлик диэри диэн. Документтары киирбит күннэриэн регистрациялаан уочараҕа суруйан иҥэбит. Былыргы харчы 569 тыһячэлик кэлэн бүппэт. Аны киирбит документтар үбүлэниини кинэһилэриэр тиийиллэр.

Инбэлиттэргэ көрүллэр чэпчэтиилэр быстыбакка сөпкө аҕыллан туспаахха тиийэрин наадатыгар, инбалит санаатан МСЭ комиссиятын аһан баран, санга болдьохтоох МСЭ ыытыраапкатын булгуччу биһиги управлениебытыгар аҕалан программаҕа киллэртэриэн наада. Инбалит оҕо коммунальнай өҥөлөргө ылар чэпчэтиитэ дьиэ кэргэнигэр барытыгар аҕыллар. Ол иһин инбалит оҕолоох дьиэ кэргэнигэ улахан инбалит дьон баар буоллахтарына, кинилэргэ бүтүн дьиэ кэргэнигэ, оҕо чэпчэтиитинэн эрэ туһаналлар.

2011 сылтан социальнай управление нөҥүө инбалиттэр реабилитационнай кэнн доруобуйаларын туспарыыга путевкалар ананар буоллулар. Ол курдук, Нерюкэри куорат ДЦП-лаах оҕолору реабилитациялыыр кэннигэр, мөлтөхтүк истэр, саҥарбат оҕолору реабилитациялыыр кэннигэ биһиги улууска барыта 14 миэстэ ананна. Республикатааҕы доруобуйаны туспарар кэннигэ барыта сыл устата 21 миэстэ анаммыттыттан 6 кэһи эмтэнэ. Ити кэннэриэ баран эмтэниэ айаныын ороскуота икки сыллга биирдэ төлөнөр буолла. Итиннэ тэҥэ инбалит күнүскү үөрөхтээһин форматынан (начальнай, орто, үрдүк үөрэх тэриллэтигэр) үөрэнэр сириэр диэри айанын ороскуота эмиэ төлөнөр буолла.

Саҥа уларыйыы быһыытынан медицинскэй көрүүнэн ФСС анал испытаниэлэр киирбэтэх технический средстволарынан управление нөҥүө хаччыллыахтарын сөбө буолла. Манна анаан социальнай управлениеҕа ирдэнэр документтары таһыран сайабылыанньа туһэриэхтэрин наада. СР Президенин бу дьыл ыам ыйын 19 күнүнэҕи дьаһалынан, "Дьокуускай куораккa иэнилиэннэни социальнай хаччыйыы системын анал дьиэтэ" диэн государственнай тэриллэ үлэҕэ киирбитэ. Бу дьиэҕэ кимнээх олороллорун аҕаччылар интэриэһиргиллэрэ чуолкай. Манна бэйэтэ бас биллэр дьиэтэ-уота суох, соҕотох (одинокие) сэрии ветерана, репрессиятан эмсэҕэлэбиттэр, сэрии кыттыылаахтарын огдооболоро, хоту көһөрүллүү кыттыылаахтара, бойобуой дьайыылар ветераннара, 1,2 (3-тэн ураты) группалаах инбалиттэр, инбалит оҕолор киириэхтэрин сөп. Бу дьиэ уратыта диэн приватизацияламмат, арендаҕа, наймылаһыыта бэриллибэт, психоневрологическай, наркологическай, туберкулезнай диспансеррдарга анал эмтэниини ылар дьон киирбэттэр. Ирдэбилиэ сөп түбэһэр наадыйар дьон маныык документтары хомуйсаҕыт: сайабылыанньа, паспорт, чэпчэтиинэн туһанарын туоһулуур документ, пенсионнай дастабырыанньа куопуйаларын, бырааг анал ыспыраапката, дьиэтэ суоҕун туоһулуур документ, пенсия кэмэйин, дохуот туһунан ыспыраапка, олорор усулуобуйата бэрэбиэркэлэммитин туһунан акта баар буолуохтаах.

Дьон доруобуйатын туһутар хааннарын биэрэн 40 төгүл, эбэтэр хаан плазматын 60 төгүл тутта-рбыт гражданнар "Почетный донор России" диэн түөскэ кэтиллэр бэлиэнэн наҕараадаланаллар уонна сыл аайы (ый аайы буолбатах) бэриллэр харчынан толуйууну ылаллар. Итиннэ таһынан социальнай көмүскэл органнарынан "Үлэ ветерана" аат ингэриллэн, чэпчэтиилэриэн туһаналлар.

1998 с. ылылыыбыт "О социальной защите граждан, подвергшихся воздействию радиации вследствие аварии в 1957 году на ПО "Маяк" и сбросов радиоактивных отходов в р. Теча" сокуонунан туһанар биһиги улууска 1 кэһи баар. Кинигэ бу сокуон 13 ыст. 3 чаастынан олохтонор – харчынан толобуор ый аайы пенсионнай фондаттан төлөнөр, ону таһынан федеральнай льготник буоларын быһыытынан коммунальнай өҥөлөргө чэпчэтии социальнайынан төлөнөр.

"О погребении и похоронном деле" диэн 1996 с. ылылыыбыт Федеральнай сокуонтка киирбит уларыйыыларга, СР Правительствотын 1997 с. № 413 Уураах оҕолоҕоран, үлэтэ суох дьон олбуттэрин көмүүтэ 6800 солк. кэмэйдээх пособие төлөнөр. Бу бөлөхтө пенсиятта, үлэтэ суох улахан дьон, кыра оҕолор киирсэллэр.

Лидия Васильевна ТОСУКАЕВА,
улуустаабы социальнай харалта управлениетын кылаабынай специалиһа.

Санаабын этэбин

КЫРДЬАР СААСКА КЫҺАРЫЛЛАР КЫҺЫЫЛААХ

"Кырдьар - кырыыс, сорсуйар - сор" диэн быыр обуоҥалэрбит сөпкө даҕаны этэллэр эбит. Сэрии иннинэ төрөөн оҕо буолан ооньуоон истэхпинэ, сут-кураан буолан олохпут огдолуйбута, Чурапчы харах уулаах көһөрүүтэ буолбута. Эбиитин "көп миэстэҕэ тэн" диэбиккэ дылы, төгүрүк тулаайах буолан, Советскай Союзка атомнай аварияны биһиитиэн бүөлэн, 132 саллааттан бүгүн 10-тан эрэ тахса киһи хаалан сылдьыбыт. Дьылҕа-хаан анааһына сорохчо сор-муҥ энэрдээх, сорохчо арыылаах алаадьыны мотуйтарар дуу диэн түмүккэ кэлэн, 80 сааспар үктэмэмит ветеран-учуутал туулуллубут саныаларбын таска таһааран суруйарга санаатым.

Ветеран уот хараҕа эпит. Ылан көрүөҕүт, республикабыт чуҥуобунньуктарын, биһиги ылар пенсиябытын уонна тыаҕа дэриэбинэҕэ олорор сүөһү көрөөччү хамнастарын Кинилэр икки ардыларыгар тахсар хамнас араастаһыытын. Биһиги республикаҕа чуҥуобунньук ахсаана 14 тыһынча, билигин, арааһа, эбиллибитэ буолуо.

Кыһалҕаттан Ил Түмэн депутаттара Ю.А.Готовцевы уонна Е.Г.Сидороваты кытта атомнай саахалланыыга сыһыаннаах (Челябинскай - 40) бөҕөруоспун быһаартараары Ил Түмэнгэ киирдим. Миигин дьоҥуҥ билиэн кэлиэхтэрэ, кэтэһэ түс диэнэр олоробун. Мин көрдөхпүнэ, улахан хотун, чуҥуобунньук быһыылаах, хостон хоскю кумааҕы, чаанньык тута-тута тырыкынайар. Мин бастаан кыһамматым, салайар дьоннор кабинилэрэ-барыылара баһаам буоллаҕа. Дьэбэҕэ биир кэм кэлэр-барар хотуммун кэтэн көрөбүн. Бу олорон иһиттэхпэ, киһи кэирбит хоһуган айдаан, үөрүү-көтүү, күлүү-салыы ньиргийэ түһэр. Сотору депутаттарым кэлэннэр, кабинекка киирдим. Дьэ, маныык үлэһиттэр үлэлээн-хамсаан, кэлэн-бараан, тиритэн-хорутан биһиги боростуой дьон иннигэр сүүрэллэр-көтүллүөр, сылайаллар эбит диэн санааҕа киирдим. Олох эрэнэбин: мин көрбүт хотун хаан дьахтарым эбиккэ диэри итэ "суоллаах" кумааҕытын хостон хоскю таһыытынан бүппүт буолуохтаах.

Мин пенсиям кэмэйэ 13 тыһ. 500 солк. Бу харчым 2 оппун трактордыын аҕалыыга, 2 күөлтэн муус тиэйиигэ, 2 саһааны тиэйиигэ ханан даҕаны тиийбэт. 4 устульуон сиэннэрбэр, аһыырбар, таҥнарбар, айаннаарбар туох даҕаны хаалбыт. Олох кыгыттарыах киһи айан суолутар "Айан" диэн аһатар сири улахан уолум толкуйдаан, кэрэнэн сытыы эмээхсин буолан, онон өйөнөн күн бүгүн олоробут. Тыаҕа олорор сүөһү көрөөччү ыйга 3-4 тыһ. солк. хамнастаах. Дьонун хайдах иитэр? Нэһилиэккэ ыытыллар дьаһалларга, мунньахтарга, отчуоттарга кыах баарынан сылдьабын, санаабын этэбин. Бу сылдьан салайаччылар хамнастара төһүгүн ыйыталастахха, барыы иэдэс биэраллэр, уонсай тыллынан мунурданаллар. Калин дорообуйам мөлтөөн бальыһалары туһанабын, сытабын. Көр, онно биир да ыалдьар тойоҥно түбэспэтэбин, барыы тимир доруобуйалаахтар быһыылаах.

Иннибит кылгаабыт пенсионерлар сарсыҥҥы күммүтүгэр наһаа эрэммэт буолан эрэбит. Пенсиябыт наһаа кырата киһини сохтороор. Мин саанаабар, туох-ханнык иннинэ хамнас төлөбүрүн бэрэдэстиэххэ наада, ким төһө хамнаһы аахсарын норуот биллин эҥ, баҕар, оччоҕуна сорох тойоттор суобастара оннньоон, кыбыстан аһары элбэх хамнаска үлүһүйүө суох этилэр.

Урут колхоотар баар эрдэхтэринэ, Сэбиэскэй былаас салайан олорор кэмигэр мунур тойон колхоз председателэ этэ. Кини сотору-сотору колхоһун үлэтин илэ хараҕынан көрөөрү кэрийэр. Ол сылдьан, наада буоллаҕына, үлэһиттэригэр көмө оҥорон таҥас-сап, иһит-хомуос, аһыыр ас бэйэтин харчытынан атыылаһан биэрэрин туһунан боростуой тыа дьоно кэпсиллэрэ бүгүн уос номоҕор буолан сылдьар. Хоптоҕор нэһилиэктэр колхоз (совхоз) председателэ Марк Романович Яковлев, Мугудайга Иван Ильич Сивцев боростуой дьоннго оҥорбут үтүөлэрин норуот умнубат эбит.

Оттон бүгүн биир эмэ улахан тойон тус бэйэтин хармаанытын уһун солкуобайы ороон ылан көмөлөһүө дуо? Хаһыакка сотору-сотору ыарахан операцияны оноруторго оҕолоругар ангардас ийэ-аҕа, ыамматтар, инбалиттэр, саахалга түбэспит ыаллар көмө көрдөөн суруйдахтарына, үлэһит боростуой дьон көмөлөһэллэр, тойон биэрбитэ иһиллибэт. Аһатар сирбэр 17-е сылбын үлэлиибин. Сороҕор, киһи соҕор даҕаны, улахан тойоттор бары босхо аһаан барыахтарын баҕараллар, эбэтэр "Чэ-чэ, кэлин аахсыахпыт" диэн буолар. Тойоттор босхо аһылыкка, үөрүүлээх көрсүһүүлэргэ аһары үөрөннилэр.

Биһиги үлэлиир-хамсыыр бириэмэбитигэр саная хоту байар-тайар ыах суоҕа. Ким төһө дохуоттааҕа, хамнастааҕа дьон, норуот биллиттэн-тахсара. Ол саҕана уорары, үбү сири боростуой үлэһит, дуоһунастаах киһи даҕаны айыыгыырбыт. Биһигини Сэбиэскэй былаас уорарга үөрэппэтэр, чиэһинэй буоларга иннитта.

Түмүкпэр, мин бу кыра дьоҕус ыстатыйабар салайаччылары хаарыйбыттым орунныах курдук уонна кинилэргэ анаан маныык этиэм эбэ: эйиги эмиэ кырдьыаххыт, сорсуйуоххут, доруобуйаҕыт да айыгыыр кэмэ келиэ. Этэргэ дылы, "Балык ыамнаах, киһи күннээх". Толкуйданыт, аньыыыхараны оноторго саныыман, кырдьаҕастары ытыстаан, кинилэр интэриэстэрин көмүскэн, хомотуман. Кырдьар саастыттыгар маныык кырыымчык олоххо олоруохпут диэн билбэккэ, саанаабакка, сыныьанары, утуйары умнан туран эйиги олоххутун туппараары өҥөр саастыгыттан кырдьыахпытыгар дылы үлэлээн-хамсаан кэлиибит. Кыра-хара дьону харыстааҥ, тирэх, өйөбүл буолуҥ, оччоҕуна эрэ ыраланар, күүтэр олохпут кэлиэ, барыы дьоллоох буолуохпут.

Григорий Константинович МАКАРОВ,
үлэ ветерана, "Челябинскай - 40" кыгыыылаах.

Мизыкальнай оскуола Хатылытаабы филиалын 10 сыла

СИТИҺИИБИТ ЭЛБЭХ ЭТЭ

2001 сыллаахха Хатылы орто оскуолатын "Эдэр худуоһунньук" куруһуогун үлэтин туһунан Евдокия Афанасьевна Новгородова, А.П.Гоголев аатынан оҕо музыкальнай оскуолатын директора, бэриэ интэриэһиргиир этэ. Бу оҕолор дьиҥ искусство эйгэтигэр сыстыахтарын, ол хайдыбыт сайдыахтарын баҕарара. Ол иһин үүгэ оруттэхх кэмэтин ыытан музыкальнай оскуола филиала огороҕо собуоҕаҕын ылбыта. Ону оссо көҥүтэн Хатылыга художественнай кылаастан ураты хореографическай, вокальнай кылаастардаах филиал аһыллар буолбута.

Музыкальнай оскуола материальнай-техническэй хаачыллыыта биллиэн даҕаны быстар молтох, оҥаллорго да ордуга суоҕа. Оҥоһуллуоҕун саҥа тэриллэр филиалыгар тугунан да хомо оҥорор кыаҕа суоҕа. Атын тэриллэр үлэр кинирбит дьон, барытын бэйэбит оҥостон саҥаттан саҕалыырга тиийбиппит.

Мин, үорэх эйгэтиттэн культура эйгэтигэр толору көҕөммүн, оскуола дьиэтиттэн тахсарга күҥэлиибитим. Сайыны оттүгэр оттоон-мастаан, күҥүөрү Кытайга айар командировкаҕа сылдьан, тэрилэйин үлэбэр үөрэх дьыла саҕаланарын эрэ саҕана ылсыбытым. Бастатан туран, үөрэнээччиэм ахсаанынан планшеттаах мольберт оҥоһуппутум, онтон дьиэ-уот бөҥөрүүһүгэр ылсыстым. Культура үлэлиитэ буолан, кулуупка кыбыллан көрбүтүм, иэйилиэк араас тэрааһинэ эйбэр, репетиция, кириитахсыы үүгэ олус мэҥэйдэх эбит. Ол иһин иэйилиэк баҺыылын иҥнүө кэпсэтэн, бараҕыллыбыт оскуола буфета дьиэни оҥостор буоллум. Бу дьиэм муостата эмиэрэн кэбиэн үйбат буолбут, түннүгэ-үөлэҺэ аһаҕас, ииттэр, сыдьаартар системата хайаан да суох, теплотрассаҕа холбоор турбалара кытта хайыта тоҥон оҥоһо сытар. Соҕотох кибиэхэ кылгас кэм иһигэр оҥостоо охсорго ыарахан балаһыанньа үөскэтэ.

Маннык кэммэр үөрэнээччиэлэрим тороппүттэрэ барахсаттар, урукку сабыскэй кэмнэригэ күрдьук биир-биир харчыта суох, ким-туох кыахтааҕынан саба түһэн абыраабыттара. Ол үлэни Батарина Светлана Дмитриевна иилэн-саҥаан салайара. Эр дьон муостаны баалкытынан бүтүннүү уларытыстылар, ииттэр систематын сангаттан таҥан, электропроводраттан тардан туруннэри түбүгүрдүлэр.

Түннүктэрин араамаларын өҥөрөхсүттүм, үксүн сангаттан оҥордум, онтон-мантан остуөкүлэ умнаҺан таастаатым - дьиэ сып-сыныах, сып-сырдык буола түстэ. Дьахтар оттоо кэлиннэр сууйан-сотон, кыраасканан кылбачыган кэбистилэр. Кулуун дьиэттэн малбытын сутэн-хотоҥун көҺэн күккүрээн кэлэммит. Өстөөх бырааһыыньыан иннинэ байэбит туспа оскуолланныбыт. Түннүктэрбитигэр шторалыбыттыбыт, дуоска, ыскаан оҥоһуппубут, оскуола алдьаммыт-хаҺыммит остуолларын, олоппосторуун хомуйан абырахтаан миэбэлэннибит, бэйэм хомуйбут быылары малбыт, айылҕаҕа көрсүүлэр араас дьикти быһыылаах мастарбыт ардыгыттан, дьиэлэрбититтэн сибэкки ардыгаатыгыт да, харса суох дьаҕаллыгыт саҕалаабыттыан киирэн бардыбыт. Оннор барытыгар тэбистэстэгэ сылдьыыпыт, суба-ама, күүс-көмө буолбут дьоммор С.Д.Батаринаҕа, З.С.Барахтиноваҕа, М.М.Неустроевка, Н.В.Лебедевка, В.М.Хоютановка өдөр махтальым мунура суох.

Кинилэр курдук оҕолорун туһугар ураты кыһаммыылаах дьоннөөх буоламмыт бастакы сылбыттан бүтэрэ да иилэнтиттэн художественнай кылаастары Кытаанах оскуолатын үөрэнээччиэлэригэр, ыаллыы Таатта улууһун уруһуйдьут оҕолоругар анаан маастар-кылаастары ыыппыппыт, улуус үгүс дьаһалларыгар кыттыбыппыт, эйбэх сиргэрэ бөҕөстөнэлаабыппыт, обутэлэрбит өтохторугун иэйилиэкпит сиэрилгэтин барытын көрөөтө көрийэн ойуулаабыппыт, Таатта, Мэҥэ-Хаҥалас улуустарыгар тиийтэлэбиппит, омук да сиригэр сылдьыбыппыт, эйбэх хулуоҥуйыктары кытта билсибиппит, анал үөрэх тэриллэрин кытта сибээһи олохтообуппут. Манна барытыгар барарбытыгар транспортан саҕаланан аҥылар-уолуттэр тиийэ, холбоһуктаах дьаһаллардьытыгар, сылын аайы ыытыллар ерегүүн үлэлэрбитигэр тереппүт ойобулун куруутун ылаачыбыт. Сыл түмүгүнэн бастыҥ көрдөрүүлэх үөрэнээччигэ бэйэлэрин анал балхтэрин барыларын тоторон, анал бириис олохтоон тутталлара.

Тереппүт кыһаммыыта, кини сыһыана, холобура үгүө үнүгэстэах этэ, онон үөрэнээччиэлэрим туһунан истиэтиэк ахтыбатахпыына улахан итэҕэйим буолуо Ханна да сырыттарбын, кимниин да көрсөттэрбин, кинилэриэхэ кизи тутта, "учуутал дьоҕуогар тиксэр үөрэнээччилэр" диэн кэпсэччибин. Дьарык кэмигэр кинилэр курдук дьаныардаах, сыныалан кэмнэ кинилэр курдук көхтөөх, учуутал барыы ирдэбилин эҥилэ суох толорор оҕолору диэтэ көрсүөххэ сөп. Бэйэлэрин иккиардыларыгар биир ыал оҕолорун курдук сыһыаннаһан, хардарыта өйдөһан, анноҕор учууталлардан туһугар кыһаллар оҕолору кытта үлэлиир салайааччыга олус үчүгэй, чэпчэки. Ол да иһин билиэхтэн кинилэри, тереппүт оҕолорбуттан итэҕэйэ суох күндүтүк саныыбын, ахтабын.

Тереппүт, оҕо, учуутал барыы биир сыалсорук туруорунан үлэлэхпиппит. Ол үгүмнаахтык дьарыктанан төбө кыалларынан бэриллибит түөрт сыл иһигэр сайдыы, барыы ыытыллар конкурстарга, быыстапкаларга түөлбүбит, улууспут, республикабыт аатын ситиһиилэхтик көмүскэһэн этэ.

Бэйиэхтэннэйбитигэр туруоруллубут соруктары дьоннон итэҕэйэ суох толорбуппут дьиэтэхтэнэ оҕо баҺыы буолбата буолуо диэн саныыбын. Барыы биирдэ үлэлэһиэммит түмүгүнэн, мин үлэлэбит алта сылым иһигэр, республикатааҕы конкурстарга 101, Бүтүн Сибиирдээҕитэ 4, Бүтүн Россыыатааҕы конкурстарга 7 уонна норуоттар икки ардыларынааҕыларга 17 барыта 129 үлэбит кыайыылаах, дипломнат уонна лауреат аатын ылбыттара. Үс оҕо Кытай жиэйиһин үөрөппиттэрин туһунан норуоттар икки ардыларынааҕы сертификат ылбыттара, биир оҕо Болгарияҕа буолбут III-е норуоттар икки ардыларынааҕы ойуулуур-дьүһүнүүр искусствоны сэҥэтэрэр оҕолор фестивалларыгар соҕотох лауреат, иккис оҕо дипломант буолан кэлбиппэт.

Манна тэпсибит быыһыттан иннинээҕи алта сылааах (1995-2001 сс.) көрдөрүүлэрбитин аҕаллыахха, Хатылыга филиал аһыллыбытын кодьүүнэ дьаныардык костор. Ити кэм иһигэр республикаҕа 45, Бүтүн Россияҕа 23, норуоттар икки ардыларынааҕы конкурстарга 16 барыта 84 үлэбит бириистэх миэстэлэрэ тиксибиттэрэ.

Хатылы оҕолорун ойууларын республика иһигэр, Россия үгүс куораттарыгар, оччо сэргэ омук да сирдэригэр сэҥэтэрбиттэрэ. Лаан дойдута Хатылы саҕа хас дэриэбинэ баара буолуой? Онтон бэйиэхэ аналы омук сирдэриттэн, Прибалтикаттан, Грузиятан, Израильтан тиийэ бөҕөстөнөҕө, конкурска кыттарга ыҥырыы кэлитэлэбитэ 10-са кырачаан оҕо саныыбар улахан эпизиэйи суктэрэрэ. Республика араас мунуктарыгар үлэлиир биир идеалаахтарым Хатылыга анал художественнай оскуола баарын курдук саныыллара, художественнай кылаастар, оскуолалар республикатааҕы курохтэриэр сүүнүгэн үөрэнээччилэрдиэх искусство оскуолаларын кэнэбитигэр хаалларан 2-3-е миэстэлэри ылаттаабыппыт, 14 выпускникпэстэрбиттэн 7 -тэ, кэлин эбии өссө 2 үөрэхтээччибит анал художественнай үөрэхкэ киириилэрэ культура эйгэтигэр чугаһаабыппыт сүүйүүлэх эрэ буолбутун көрдөрөр.

Биллиэн мин оннубар, бэйэбит филиалбыт выпускника, саҥах керамик идеэлэх Сайыына Николаевна Попова түөрт сыл, иккардас сүрөөнү баҕатынан, үлэлээтэ. Саҥа сокуонунан обеспечены аҕыйатар айдаанта оҕустаран урукку үлэлэбит оскуолабыт сабыллан, үс оҕо кэмиҥинэ туоллан хаалар кыа-кыаҕай хосаҕа бэрт эрэйдээх сыраҺар. Биир мунньумут малбыт-салбыт ыҺыллан хаҥа тэнийбитэ-түгэммитэ биллибэт, бэрт аҕыйах ордубутун сыа-сым курдук тута сылдьаахтыыр.

Ол да буоллар, төбө кыахтара тиийэрэнэн араас конкурстарга кытта сатыыллар, ситиһиилэнэллэр. Эдэр кибиэхэ сөптөөх усулуобуйа тэрийэн, өйөөн-убаан үлэлиэх буоллар, эдэр уруһуйдьуттар билиэн даҕаны баалларын биллэриэхтэрэ этэ диэн сүүс бырыһыан эрэнэбин.

Ити ангардас художественнай кылаас эрэ оҕоруттан кылаастык сырдаттым. Манна Валентина Алексеевна Дьячковская салайар хореографическай кылааһын оҕолорун ситиһиилэрин, кылаас улэтин-хамнаһын эҥэххэ, балай эмэ эйбэх миэстэни ылар улахан ыстатыйа, бүтүн балаһа буолуо эта. Биллиэн, оҕону идэҕэ чугаһаппыт үөрүнэ улахан болҕомто уурулларын кэмиҥэр, эйиэ үөрэхтээһиҥ суолтата үрдүөхтэх. Онон ситиэмнэн этэххэ, бу иитэр-үөрэтэр эйгэр дистанционнай үөрэхтээһини кэнэтик киллэриэххэ баара диэн саныыбын.

Түмүктэр, филиал педагогтарыгар В.А.Дьячковскаяҕа, С.Н.Поповаҕа, кинилэриэн сирдэйэн А.П.Гоголев аатынан музыкальнай оскуола коллективыгар бары үчүгэйдик эрэ, улахан ситиһиилэри, дьоҕуоргуну баҕарабыт.

И.С. БИЛЮКИН,
филиал урукку педагога.

Н.Д. Субуруускай төрөөбүтэ 115 сыла

ДОРУОБУЙА ХАРЫСТАБЫЛЫН НАРКОМА

Аастыт үйэ сэҥатыгар кини аймах историятыгар улахан уларыйыыны таһаарбыт Улуу Октябрьскай революция буолан Сэбиэскэй былаас алахтоммута. Саҥа былаас бөҕөргөтүүгэр илиилэригэр саа-саадах тутан аҕыстыпт, эйэлээх олоҕу тутуспут саха чулуу дьонун ортотугар биһиги биир дойдулаахтарбыт эмиэ баллара. Кинилэртэн биирдэстэрэ Н. Д. Субуруускай биһиги улуустан биир бастакынан республиканы салайсыбыт биир дойдулаахтыт буолар. Кини олоҕун, үлэтин туһунан хаҥа да ахтыллыбат, суруллубат, онон кини республика, улуус туһугар үлэтин-хамнаһын ордук эдэр ыччат билбэт. Бу ыстатыйа Н. Д. Субуруускай олоҕун толору сырдаппатар дааҥы, кини хайдах киһитин, ыччатын ордорор.

З. К. ЕГОРОВ,
Н. Д. Субуруускай аатынан Болтоҥо орто оскуолатын директора, СР үөрөҕириитин үтүөлэх үлэһита.

1934 сыл муус устар 13 күнүгэр "Кыым" хаһыакка Н. Д. Субуруускай Саха АССР Дорообуйа харыстабылыгар Народнай комиссарынан аныыллыбыт туһунан иҥнитиннэрии, кини кылгас биографията уонна хаартыската бэчээттэммитэ. Бу нарком үлэтэ-уната, тохтуулаах-баалара, дьон дорообуйатын чинчийии, ыарыыттан сорохтон дьаһаллара ыытыллыбатахтара, эмчит кадрдар тиийбэт этилэр. Ол иһин бу бөҥөрөөбү кизиҥ дьүүлгэ туруорар пааратын туһунан кинии партия обкомун секретарыгар кэпсэппита.

1934 сыллаахха бос ыйыгар партия 3-с пленумугар "Дорообуйа харыстабылын туругун уонна иннини соруктарын туһунан" бөҥөрөөс туруорулларын народнай комиссар Н. Д. Субуруускай дакылаата дьүүллэһиллибитэ. Онно дорообуйа харыстабылыгар улахан итэҕэстэр бааллара арыллыбыта.

Колхозтаахтар материальнай усулуобуйалара туспан иҥэрии үрдүгэ олох-дьаһах культуратын үрдэтиигэ болҕомто уурулларбат. Тыа ыаллыы 25 бырыһыаннаҕа дьиэлэрин хотоҥнан араара илиитэрэ. Ити биричиинэтиэн Дорообуйа харыстабылын наркомата, кини орайуоннардааҕы ортаанара партийнай тэриллэлэри кытта чөбүк олох эйгэ охсуһууга маассаны түмэ тарда илиитэрэ, кадр тиийбэппитэн эмп тэриллэрин аҕыйаҕа буоллаллар. Ити мэҥэйдэри туоратарга, иккис пятилеткаҕа эмп тэриллэрин түөрт төгүл эйбэтэргэ, оҕо алдьүүтүн аҕыйатар туһугар рабочайдар оҕолорун 100 бырыһыанын, колхозтаахтар оҕолорун 25 бырыһыанын детсадтарынан, дьаһыыларынан хабарга, саллаати, трахоманы эмтиир санаторийдары эйбэтэргэ, Абалааҥы, Тураннааҥы, Наманаҥы салгыы үөрэтэн курортары аҕарга, олохтоох вэҥилиэньэттэн эмчит кадрдары болҕомтолоох кыраҕа 2 төгүл эйбэтэргэ диэн эпиэта.

Пленум дорообуйа харыстабылын үлэтин туһугар олохтоох партийнай, сэбиэскэй органнар болҕомтолорун тардары эмиэ дьүүйар, эмп үлэһиттэрин соруктарын быһаарар, эйбэх тэрийэр үлэни ыытар уураахы ылыммыта. Бу уураахы олоххо киллэрэр, дьоҥу түмэр сыалтан 1934 сыл сэтинньи 5 күнүгэр Н. Д. Субуруускай эмп үлэһиттэрин маҥнайгы слеттарын ыытарга быһаарыммыта. Партия Обкома слету кэлин ыытарга, Сэбиэттэр Бүтүн Саха сиринээҕи 8-с съезтэригэр бөҥөрөөһү көрөргө быһаарбыта. Дакылаатыттан Н. Д. Субуруускай аныымыта. Кини республикаҕа дорообуйа харыстабылын туругун ити съезкэ өссө толорутук көрдөрөргө кыһаммыта. ССРС наукаларын академиятын Кыһыл Киргиз Сэбиэдиэскэй отделениетын, РСФСР Дорообуйатын харыстабылын наркоматын этэркээннэрин, Дьокуускайдааҕы трахома диспансерын матырыйаалларын түмүгүнэ, дакылаатыгар баар ырдьыҥы суруйбута.

Сыаналаан көрдөххө, нарком Субуруускай туһаайыах бөҥөрөөскэ үлэтэ дьикти системалэах, кизиҥ, туһалаах, кэскиллээх эбит. Онтон ити сыралаах үлэ тотторуу эрилиэн Н.Д.Субуруускай сэр суоллаарыгар тиэрдибитэ, малтан ыла кинини "норуот өстөөҕэ" буолар дьиэлэ тэриллэн, тиһэҕэр репрессияҕа түбэспита. Партия Обкомун бюрота Н. Д. Субуруускай дакылаатын "Политическай оттуҥан буортулаах, Саха сиринэ партийнай тэриллэтин холуннарар" диэн аныан, биҥэтиннэтэр. Партийнай хонтуруол комиссиятын Саха сиринээҕи партийнай коллегиятын көрүүтүгэр биэрбиттэрэ. Коллегия 1934 сыл ахсынньы 27 күнүнээҕи Уураахынан "Антипартийнай, клеветническай тезиси онорбутун, ону кэнсиэрэтин аккаастаммытын уонна буруйун билимэтэрин иһин" кытаанах быыстабар биэрбитэ иннинэ икки сылга эпиэстэтэх салайар үлэҕэ киирэрин бөҥөтө (ССКП Обкомун партархыыба, ф. 1160, оп 2 дь 2, л 172).

Николай Дмитриевич нарком дуоһунаһыттан үнүллан, эпиэстэх үлэҕэ сылдьара бобуллан баран, Тулиҥы Киллэм нэһилиэгэр биир хаальыылаах үлэлэх артыалга председателинэн тахсыбыта. Онно сылтан эрэ өрдүк кэм иһигэр бу колхозу бастыҥнар кэскилиэрэ таһаарары ситиспитэ. 1935 сыллаахха колхоз бүрдүк, хоҥтуоннуй үрдүк үүнүүтүн ылан тыа хаһаайыстыбатын республикатааҕы бөҕөстөнөлөрүгэр кыттыбыта. Кэлин өссө күүтүмэй үлэҕэ, эстэрэ буолбут "Нуотара" совхозка директорынан ыытыллыбыта.

Н. Д. Субуруускай 1938 сыллаахха тохсунньу 1 күнүгэр хаайыллыбыта. Дьиэнигэр: "Тоҕо хаайыллыыбыгын олох билбэппин, дьиэборгуобин, алдаска буолуо диэбин. Ол эрээри БСК (б) П, Советскай Правительствоҕа эрэнэбин, кырдьык кырдьыга хайаан да өтүө диэн. Аҕыс сыл үлэлэбит уонна таптаабыт Советскай разведкам органнара эрэнэбин", - диэн суруйбут (ССКП Обкомун партархыыбы, ф 1160 оп 2, дь 1, л 127). Икки сыл түөрт ый силиэстийэ кэннитэн 1940 сыл муус устар 27 күнүгэр суоттанан, 10 сыл хаайыыта ол кэннитэн 5 сыл быраабын быһарга уураахтаммыта. Кини итини ааҕыыта 1941 сыл балаҕан ыйын 8 күнүгэр көрүлэн, "эрэлэ суоҕуран аҕыллан бизэ сыл хаайыынан уларытыллыбыта.

Сыыйанан буруйдаһын уураахынан биэс сыл хаайыыта олорон баран 1943 сыл тохсунньу 6 күнүгэр босхолонон тахсыыта. Саха АССР Үрдүк суута Субуруускай өлбүтүн кэнэ 1956 сыл тохсунньу 14 күнүнээҕи уураахынан кэнэнин реабилитациялаабыта.

Николай Дмитриевич Субуруускай Саха сиригэр социалистическай экономика уонна культура чэлгийэ сайдыытыгар үгүтэ-өгөтө үүс. Ону үрдүктүк сыаналаан 1968 сыл ыам ыйын 21 күнүгэр Дьокуускай куорат урукку Кириичнай уулуссата Н.Д.Субуруускай аатын ылбыта. Чурапчы өрөйүонугар төрөөбүт нэһилиэгэ киирэр совхоза кини аатын сүгэр. Пионерскай дружиналар, анал бириэмийэлэр олохтоннулар. Болтоҥо нэһилиэгэр Н. Д. Субуруускай аатынан музей үлэлиир, Чурапчы, Хатылы, Болтоҥо нэһилиэктэриэгэр кини паамятынньыктара-бюстара туруорулларыттара.

Н. НИГНАТЬЕВ,
Н. Д. Субуруускай аатынан музей директора.
Хаартыскаҕа: Н.Д. Субуруускай кэрдиискэн.

ЭҺЭРДЭЛИИБИТ !

Ытык эбэни **Варвара Алексеевна БАРАШКОВАНЫ** республика норуотун мастара буолбуккуттан, Ныргуодун кыз кылан эрэрэ истиэнэх эрдэлиибит!

Кыьыан быьыаннаны республикаа бастаьыан эрдэрэннэр улуунун, нэһилиэгин аатын аатталлар.

Чэгиэн олоҕу, ыстаанах дорообуйаны баҕарабыт! Айыр - оҥорор дьоҕурун кэскэлэ ыччаттар утумнаналлар!

Барыы сырдыгы, кэрэни ыытта "Изйахсит" тимсиҥ

***

Күндүтүк саныыр хорсунлаах, амарах аҕабыт, эйэрэ эйэлбиппит, хас эйэлбитин тыыы, үлэ ветерана, эрдэлиин туйгунун, Россия Потребительскай кооперацийатын Орденын хаһаллыах, Чураччы улуунун "Ытык аатын", Болугур нэһилиэгин Бочуоттаах олохтоохтун **Николай Антонович КОЖУРОВЫ** 80 сааскын туолбут кэрдиигэр үөрүүлүгүнэн истиэнэх эрдэлиибит!

Эн олоҕуҥ устата үлэҕэр үтүө суобастаах сылыаньыс, дьоҥҥо - сэргэҕэ убаастабыньыс, олохтоох таптальыс, кинэ - хаҥас майгыс биилэх үтүө хлеббур буоллар. Биилэх сылыас таптальыс, амарах сылыаньыс, ахсаабат кыһалыньыс, сүбэҕэ - аналыс ыйын ааҥуура суох мактанабыт.

Кириэ ааҕыбит, ыарыгэх сааҕыттан, дьаньардаах дьиэуурааннан, ыалдьары - кырдьары кэҥэан, биилэнэн ыытта дьоҥнааах сүбэҕинэн - аналыттан, кэрэ - кэмо, сиэбиэ - тирах бүлүн үйэлэрэ дьоллоохтук олоророгор баҕарабыт!

Кэрэниэ Анисия Васильевна, оҕолоруҥ, кэйиитэриҥ, хаптыыттариҥ, сиэннэриҥ, хас сиэннэриҥ.

БИЛЛЭРИИЛЭР

«ДАЛБАР» такси күн ахсын Чураччы-Аллараа Бэстэх-Дьокуускай маршрутунан дьону таһар. Табаар таһаарыллар эмиэ үлэлиибит. Ханнык баҕарар хайыһалаах коллективнай сиэнэҥнэлиибит.

Тел: 42-048, 8-914-102-29-44.

***

Агроснаб маҥнайгыларыгар атыыга бааллар: пилаат быыта, чөкчөлөлиибит МТЗ саппаас чаастара, быыырыыны сыалаах оҥкю аналлаах техника, чаҥнан сыаналаах "Нивططта" эрбит 3 көрүүгэ, сыалтара, уу насоһа, спец таҥастар (комплект тыалтан - сиэктэн харыстыыр), курдуу сапыньы - 550 рб, бачыанкалар, хаҥыт, чараас тепляда пленкалара метрын - 40 рб, тоҥоруо (40 -120 мм) -70, 80 рб. уо д а бааллар. **Тел: 42 - 525.**

***

Сдаму на летнее время частный дом, в центре района.
Тел: 8- 914-116- 72- 94.

***

Продается 2 - х комнатная квартира в центре, 1 этаж.
Тел: 8- 924-596-56-53.

***

Алыыльыыбын тентовай УАЗ массыынаны.
Тел: 8-914-268-92-57.

***

Продаю сдвоенные двери и системный блок ПК (новый).
Тел: 8-984-114-20-06.

***

Павлов Семен Алексеевич аатыгар бэриллибит 14ЕР255101 суоппар быраабын дастабырыаннята сүгүрүгүнэн дьиҥэ суох буоллун аҕыллар.

***

ООО **"Профтрой"** выполняет заказы на профлисты, конек, угол, водостоки, кровли на крышу, готовый забор по вашим размерам и любой расцветки.

Наш адрес: ул. Трактовая 20, телефон: 42 - 999, 8-914-228-14-27.

***

Профессор Г.П. Баларин аатынан Сылаг орто оскуолата 2011 -2012 үөрэх сылыгар Медицинскай институт Аччыгый академиятын филиалыгар 9-е, 10-е, 11 - с медико - биологическай кылааттарга үөрэнэччилэри хомуйар.

Бэс ыйын 10 -11 күннэригэр 10 ч. Сылаг орто оскуолатыгар үөрэнэ көҥүлүн бэриллаахтар, нуучча тылыгар (диктант), математикаҕа (суругунан), биологиҕа (тест) экзамен тутуталлар.

Иҥэмнэр документтэр:
- сайабылыанна (ыр, тороппут);
- паспорт, сибиэрэтэлистибэ;
- характеристика;
- үөрэх таабыла.

Үөрэхкэ киирбит оҕолор интернаакка мэктэ бэриллэр.

Бөлөҕэ тел: 23 -333, 23 - 388, 23 -249.

ПЕСТЕРЕВА Варвара Александровна
олохтон туораабытынан кутуруннарын тиэрдиллэр:

-Бириэ үөрэммит дьүөгэлэрэ Пестерева Варвара Александровна олохтон туораабытынан эйэтигэр, бириэ төрөөбүттэриэр, айылхаларыгар 1989 сылтаахха Чураччы орто оскуолатын бүтэрбит бириэ үөрэммит дорҕоонноро;

-Күнү бириэ үөрэммит дорҕоонноро Пестерева Варвара Александровна олохтон туораабытынан эйэтигэр, бириэ төрөөбүттэриэр, айылхаларыгар Чураччы орто оскуолатыгар бириэ үөрэммит табаарыстара, оҥ сааһын дорҕоноро;

- Пестерева Варвара Александровна олохтон туораабытынан кутуруннаргар Пестерев Александр Александровича, балталарыгар Пестерева Татьана Васильевнаҕа, эйэтигэр, бириэ төрөөбүттэриэр Татьана бириэ төрөөбүттэриэ, кэннэлэр ааҕыллар.

МУП "Чурапчинское УКС" реализует
СТРОИТЕЛЬНЫЕ
Материалы по НИЗКИМ ЦЕНАМ

СТЕКЛОПАКЕТЫ

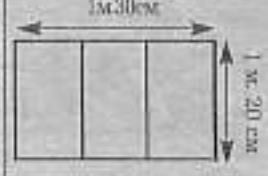

8 000 рублей
остаток - 1 шт.
Стеклопакеты 3-х камерные, поворотно-откидные.

ТРУБЫ
40 д - 1 700 рублей, 50 д - 2 200 рублей

ОТОПИТЕЛЬНЫЕ РАДИАТОРЫ
4-х секционные - 1 800 рублей
остаток - 17 шт.
7-и секционные - 3 000 рублей
остаток - 2 шт.
Обращаться в МУП "Чурапчинское УКС"
Адрес: Артемьева 9, **тел: 41-154.**

КӨННӨРҮҮ

«Саҥа олох» ыам ыйын 17 күнүнээҕи 67 №-лаах үнүс сирэйиэр «Чураччы аатын Саха театрыгар аатталлар» диэн ыстатыйаҕа бастакы колонкаҕа үөйэттэн 11-е строкаҕа «спасчивает народ» диэн ааҕыллар.

***

«Саҥа олох» ыам ыйын 14 күнүнээҕи 65-66-с №-гэр иҥэс балаһаҕа РКЦ баллаҕыттэн «По каждому случаю отказа кредитных организаций **в приеме и размере** от своих клиентов ...» диэн этэлэр «**в приеме и размере...**» диэн көннөрөн аахтыҥыыллар.

Өҥөнөн туһаныҥ!

– Саппыкы, куртка замоктарын тигэбин;
– Саппыкы обуун кыаратабын, кылгатабын;
– Кожаная сахалыы биэ тигэбин;
– Саппыкы набойкатын, хобулугун оҥоробун;

Тел: 42-096, 8984-102-92-38.

Кэриэстэбил

АХТАБЫТ, САНЫЫБЫТ

Биһиги тапталлаах ааҕыллыыт, быраапыт, убайбыт БРЫЗГАЕВ Роман Романович олохтон туораабыта бу дьыл ыам ыйын 15 күнүгэр бэйэ сылын туолла.

Рома 1979 сылларааҕы алтынньы 13 күнүгэр Чураччы ороҕуонун Соловьев нэһилиэгэр күн сирин көрбүтэ. Анастасия Степановна, Роман Николаевич Брызгаевтарга саамай кууттуулаах, уоруулаах сорҕоох уол оҕо буолан Роман Романович диэн суруллубуттэр.

1987 сылларааҕы баҕаран ыйын 1 күнүгэр оскуола боруогун аҥылаабыта.Оскуолаҕа үөрэммит кэмиэрдэгэр нуучча тылын, ырыа уруокун ордук соҕүлүүра. Нууччалыы олус ырыастаах саҥаран арааас хоһоонноону ааҕыра. 1995 сылларааҕы оскуоланы 9-с кылаас кэнниттэн түмүктээбитэ. Оттон 1998 сылларааҕы Советскай Армия кэккэтигэр Красноярскай кырай Минусинск куоратыгар сулуустаалыы барбыта. 2000 сылларааҕы этэҥҥэ тапталлаах Мырылатыгар эрэллэн кэлбитэ.

2001 сылларааҕы ОДьКХ котельнайыгар кочегарынан үлэҕэ киирбитэ, ол быыһыгар Соловьевтаары агроскуолаҕа сылгыһытынан үлэлээбитэ. Ааҕыт үлэтигэр бэриниилээх, үтүө суобастаах үлэһит быыстынан сыаналаналлара. Аҕабыт Роман Николаевич сылгыһыт, Романы кыра эрдэҕиттэн сылгы көрүүгүтүгэр илдьэ сылдьан үөрэппитэ-тахайыыта. Иитиэ гынан барыы туох да ыйаалдьыта биэбэччэ сылдьыыбыппыт. Сылгыны көрүү олох сыанны-сыыбаны ыыр. Ол курдук, кыһыҥны тымныыга, саҥыа күҥҥэнэ үөрдэрин сүгэрбэт туһугар көрөн-истэн кэлбитэ.

Биһиги Ромабыт бултуурун, маҥнаан уҥаарын олус сөбүлүүрэ. Аҕатын кытта куруук биирэ сылдьара. Күҥүн аайы тастыан убайдарын кытта Илин үрэххэ бултаа-ньоо тэҥнэ сылдьыһара. Саас аайы Арылы-Кюлүгэр кустуу, андаалыы барара. Майгынынан элэкэй, кэпсэтинньэх, мэнэ ыйтан сылдьыбат буолан биэрэ сылдьар дьоно куруук истиэнэх ахталлар. Кини балыктыырын эмиэ олус сөбүлүүрэ. Саас аайы Аҥа орусуут эйиэхэ эрэ киирэн кэлик үтэн, ергуе балыгынан биһиги, чутас дьонун, күлдүлүүрэ.

Айылгыттан бэриллибит кэрэ куоластаах ыллаан-туойан дьонун-сэргэтин үөрдэрэ.

Рома сиэн балыстарыгар, быраастарыгар сурдэх истиэ сылыаннаах, барыларын эйэ-мэнньигэстик ыытыран сылгыны-ууруу сылдьарэ. Оҕолорбут убайдарын күн бүгүнүгэр дылы ахталлар-саныыллар.

Тапталлаах ааҕыллыыт, быраапыт, убайбыт 2010 сыл ыам ыйыгар балыстыы сылдьан суорума суолламмыта. Ыам ыйын 14 күнүгэр балыстыы сылдьан ааҕыллыыт быраабыттара. Хомойуох, ааҕыллыыт диэн ыйыс-ынчэҕэй таптаах аһаҕас хаппаан анныгар түүн тыбыстымыыны кутаа уот аттыгар хоммутуттан.. Саатар биэрэ эмиэ кэнэ биһиэхэ тыллыбыр буолбута буоллар. Баҕар.. Баҕар эрэ диэбит. Тоҕо да сыл аастар ааҕыллыыт Рома кулбут-уорбут, истиг мичээрдээх киирэн кэлбэтиттэн хомойуох, хараастыыт..

Күҥү ааҕыллыыт, быраапыт, убайбыт Рома, эйэтин саанаабатах чаастыт, кумуут диэн суох. Барыыт сурдэх хаанынан ыытан барыстыыт олус да кыһыныах-абалаах, хоммутуох.

Биһиги эйэтин куруук биэрэт курдук ахтыахпыт, саныахпыт.

Ийэтэ Анастасия Степановна, аҕата Роман Николаевич, биирэ төрөөбүт эдьиийдэрэ, балта, күүгүүтэрэ, сиэн балыстара, бырааттара.

МАХТАНАБЫТ

Байыаннай Одьулуун нэһилиэгин олохтоохторо, сэрэх ветерана Герасеев Мариэнэ уоннаа тыыл, үлэ ветерана, Герой - ийэ Мария Романова Сибиряковтар, улууспут хаһыатын иитиэ Одьулуун орто оскуолатын коллективтара, директор Афанасий Петрович Максимова, чуолаан 10-е кылаас уолаттарыгар, кылаас салайааччыта Аграфена Гавриловна Абрамова маспытын хайытан уонна 8-с кылаас оҕолорутар, кылаас салайааччыта Татьяна Егоровна Поповаҕа, маспытын саҥаннан биэрбиттэриэр туохан махтаалыын тиэрдибит.

Сылын аҥаан нэһилиэккэ кырдьаҕастарыгар комплиэмэнт, оҕолорутун кыаммата - кыдыаҥны аҥаа үөрэтэрит, уоннан интэриэт үтүө эйэ түмүктэрдэх буолуохтун! Сыралаах үлэҕит таһаарыылаах буоллун, үтүө үгүс үөрэнэччилэри, үрдүк ситиһиилэри, дорообуйаны, дьолу баҕарабыт!

Мария Романова, Герасеев Мариэнэ Сибиряковтар, Одьулуун.

***

Комплиэмэнт дьоҥнор махтаабын биллэрбиит

Урукхутан ыалдьар ыарыым бэрэстэ, Оҥкуой куораҕа уустук, ыарахан сыаналаах эмтэрэхтэрбин бадан сыа кэриэтэ эмтэнэн, этэҥэ буолан кэлэрбэр, олохтоох иитиэстэх эрдиллэрбэр ой - сиэнэ, материальай өттүгэр күүс - көмө буолбут барыы дьоҥнор-улууспут баһылыка С.И.Жиркова, РИК солбуйаччы директорыгар И.П.Аммосова, нэһилиэгим баһылыгар Н.И.Аммосова, "Чураччы" ТХПК директорыгар А.Т.Ноговицынтан, УНО начаалыгар К.К.Чичипирина, Талай оскуолатын директорыгар П.В.Андрееваҕа, профком председателэ С.Н. Пермиковаҕа, үөрүйээн сэбиэдиссэйэ З.Д.Дьячковсканаҕа, ыарыаны сэбиэдиссэйэ Е.Е.Максимовага, Талай кырдьаҕастарыгар С.Е., А.И. Сивцевтэргэ, И.И., М.В.Чепаловтар дьиэ кэрэхтэриэгэр, ыыа ааллардар Степановтарга, Сивцевтэргэ, М.И.Корякинаҕа, "Комплиэмэнт" баһаҥыай хаһаайыстыбаҕа салайааччыларыгар М.П. Михайлова, И.Н. Парфеновка, ыытыллыр кэмнэргэ И.П.Пономарева уонна барыы өйөөбүл буолбут табаарыстарбар барыа махтаабын тиэрдэбит.

Барыыттар кытаанах дорообуйаны, үлэриигэр ситиһиилэри, дьиэ кэрэхтэриигэр этэҥҥэ буолуулуу, дьолу - соргуну баҕарабын!

Е.Е.Адамов, "Аламаа" б/х баһылыка, СР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлүүр үлэһита

***

Убаастабыллаах Чураччылары РЭС барыы үлэһиттэриэр, салайааччы Баранов Филиппаҕа Филиппович бэйиэхэ матыарыаай комплиэмэнт иҥин истэтиэх махтанабыт. Туһугуттан үлэриигэр үрдүк ситиһиилэри, ыыгаах дорообуйаны, дьиэ кэрэхтэриигэр дьолу - соргуну баҕарабыт.

Г.П. Кардашевская дьиэ кэргэна.

Алаҕар нэһилиэгин олохтоох
ОКОНЕШНИКОВА Ирина Петровна
олохтон туораабытынан кутуруннарын тиэрдиллэр:

-Тыыл, үлэ ветерана, Хоту нэйиэрэлээх ыытыллыыр, эйэлээх Окошнякова Ирина Петровна үөрүн ыарахан ыарыытын олохтон туораабытынан балтыгар Мария Петровна Окошнякованы 1973 сыл ыйыстара;

-Тыыл, үлэ ветерана, Алаҕар нэһилиэгин Бочуоттаах гражданина, тапталлаах эйэлээх Окошнякова Ирина Петровна олохтон туораабытынан балтыгар, биирэ үөскүүр коллегаларыгар Окошнякова Мария Петровнаҕа Чураччытааҕы гигиена уонна эпидемиология комиссия коллектива, профкома.

-Эйэлээх Окошнякова Ирина Петровна олохтон туораабытынан бырааттарыгар Сивцев Иван Иннокентьевичка, кийиттэриэр Вера Петровнаҕа, балтыгар Мария Петровнаҕа Чураччытааҕы Абрамовтар;

-Хоту нэйиэрэлээх ыытыллыыр, үлэ ветерана Окошнякова Ирина Петровна үөрүн ыарахан ыарыытын олохтон туораабытынан биирэ төрөөбүт балтыгар, коллегаларыгар, Мыыдаарай-таабы ветеринарнай участок бырааныгар Сивцева Вера Петровнаҕа, күүгүүтэр, үлэһиттэриэр Сивцев Иван Иннокентьевичка уонна кинилэр ааҕыллыыр улууспаабы ветеринарнай управление коллектива.

Мутудай нэһилиэгин олохтоох
ЗАХАРОВА Римма Афанасьевна
олохтон туораабытынан кутуруннарын тиэрдиллэр:

-Захарова Римма Афанасьевна олохтон туораабытынан ыалдьыбар Валяа, күүгүүтэр, убайыар, бырааттар, чугас аймахтарыгар "Мутудай нэһилиэгэ" МТ дьаһалтата;

-Захарова Римма Афанасьевна олохтон туораабытынан ыалдьыбар Валяа, күүгүүтэр Славаа, биирэ төрөөбүттэриэр ыкса ыалдьыбар, аймахтара Зоя, Мингэрэй Захаровтар ааҕыллар. Мутудайтан барыы Захаровтар, Лукощевтар.

Хадаар нэһилиэгин олохтоох тыыл, үлэ ветерана
ХАРИТОНОВ Егор Васильевич
ыалдьан олохтон туораабытынан ыалдьыбар, "Мичээл" үөрүйээн иитиэччитиэр Гаврильева Надежда Егоровнаҕа, кийиттэриэр, С.Д. Флегонтов аатынан орто оскуола учуутуттар Харитонова Елена Семеновнаҕа дириҥ кутуруммутун тиэрдэбит:

Улууспааҕы үөрэх управлениетын профсоюзун комитета, "Мичээл" үөрүйээн профкома, салаатта, орто оскуола профкома, салаатта.

Редактор - директор: А.А. ЗАХАРОВ.
Редактор-директоры солбуйааччы, культура, бырааб, дорообуйа хаһыстабылык отдела – О.В. ТРОФИМОВА.
Эппиэтинэй секретарь, литературнай сотрудник, сурук отдела – Н.Н. ПУХОВА.
Экономика, спорт, тыа хаһаайыстыбатын отдела–А.М. СЛЕПЦОВ.
Корректор–В.Н.ПЕТРОВА.
Верстальщик – Л.К. ПОПОВА.
Бэчээттээччилэр – Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ, С.А. ПАВЛОВ.

Тэрийэн таһаараачылар: СР Правительствата, Чурапчы улууһун "Саҥа олох" редакционнай-издательскай холбоһук государственнай учреждение. Массабай информация средстволорун туһунан РФ Сокуоннарын тутуһуулуур уонна регистрацыылыр РФ бэчээккэ СР регионнай управлениетыгар 2003 с. бэс ыйын 20 күнүгэр регистрацыламмыт нүөмэрэ – ПИ №19-0423.

Саҥа олох

Автор суругар эпилэр сонов редакция позициятыгар маҥан сөп түбэйэр буолбатах. Сурукка ыйыллар чаҕылар кыдыктаспыттарыгар эпилэнэйэр автор тус бэйиэ суох.

АДАРЫСПЫТ: 678670, Чурапчы сэп., Карл Маркс уул., 26 "а". Телефоннарбыт: редактор – 41-332, отделлар – 41-265, 41-358. E-mail: sanaaloh@mail.ru

Бэчээккэ сакаас: №68-69 (10317-1018) Тираж 2400. Хаһыат сыаната: 10 сомк.

Хаһыат бэчээккэ бэриллэр графика: 16 ч 00 м. Бэчээккэ бэриллэнэ: 16 ч 00 м. "Саҥа олох" редакционнай-издательскай холбоһукка 18.05.2011 с. офсетка бэчээттэнэ. Адарыыта: 678670, Чурапчы сэп., Карл Маркс уул., 26 "а". Индекс: 54907. Хаһыат кэдиэлэҕэ үстэ: оптуоруннуукка, чэппиэргэ уонна субуотаҕа тахсар.

Уйгуну-быйаны дэлэтин—барыбыт сорукпут!

Үйгү кыһата

"Чурапчы" ТХПК "Сана олох" хаһыакка анал сыһыарыыта

2011 сыл
Ыам ыйын
19 күнэ
Чэппиэр
№ 68
(10317)

Салайаччы трибуната

ЫНАХ СҮӨҺҮБҮТ, СЫЛГЫБЫТ АХСААНА ЭНЧИРЭЭБЭТИН ТУҺУГАР

Биллиги туругунан, биһиги, чурапчылар, республикаҕа саамай эбэх ынах, сылгы сүөһүлэх, сэбиэскэй кэмнээҕи туруктан улаханнык түспэтэх соҕотох улуус буолабыт. Ол сүрүн торуотүнэн ыһыллыы кэмигэр барыы кэриэтэ чаҕыйай бас биллиигэ киирэн, бааһыйай хаһаайыстыбаларга арахсан бараан, бүттүүн улуус үрдүнэн бинир астыыр-үөллүүр салааны тэриммэн, "Чурапчы" ТХПК тула түмсүбүттүт буолар.

Ол эрээри, хомойуох иһин, аҥыныт 2010 сылга улууска ынах сүөһүбүт ахсаана 592-тэн аҕыйаан, 26502 тобо хаалла. Сылгыбыт ахсаана 202-нэн эбиллэн, 15087 тобоҕо тиийдэ.

Ынах сүөһү аҕыйааһына - дьиксиниллэх көстүү. Ол сүрүн бириччиниэлэрэ туохханый уонна ону аҕыйаппат, эбэр туһугар туох дьаһаллары ылабыт?

Ынах сүөһү көҥүрээһинин сүрүн бириччиниэлэриттэн тыа хаһаайыстыбатыгар уопсай үбүлээһин тиийбэтэ, уматык, ордук салкэркэ, электроэт, итэгэйи уонна атын барыы онтолөр сыаналара аһара үрдээһиннэрэ, эт-үүт тутуллар сыаналара намтыырыгар тиэрдиэтэ, олөртон сибиэстэхэн сүөһү улэтиттэн дьон, ордук ыччат тэйиитэ буолаллар. Маны таҥыпан тыаттан киин сирдэрэ көһүү эйбэҕинэ, бюджет уонна атын эйгэлэргэ хамнас үрдээһинэ эмиэ онуоха эбии торуот буолаллар. Ону тэҥэ сүөһүлэрин эспит үүгэ ыаллар уктарбыт ходуһаларын тоттору бизэрбэккэ сылдьаллара онуоха эбилик буолара саарбаҕа суох.

Ол эрээри, итэлэр тоһо да аахсыллар бириччиниэлэр буолбуттарын иһин, кэлин сылларга дьоннго-сэргэҕэ сүөһү иитиитэ кольүһэ суох диэн ой-санаа дириҥник иҥэн иһиитэ, ыай барыы, ыар ыаллыбытын, тотторуттун, кэмэ, сылга кыратын туһунан куолулааһын тэнийэн иһиитэ харгыс буоллаларын мөлдьөһөр табыллыбат.

Онон, саамай тордо, сүөһүбүт, сылгыбыт ахсаана аҕыйаабатылар итэҕэйиик тоттору ойу-санааны ууратан, сүөһүлэохтиин, сүөһүтэ суохтуун, салалта барыы таҥыма, бука барыы тыа сиригэр сүөһү иитиитэ төрүт дьарыктыт буоларын толору өйдөөх тустаахтыт. Ол кэнэ, тоһо да ыарахаттар баалларын иһин, ынах сүөһү ахсаанын аҕыйаппат туһугар барыы ыаллары онгоро сатыахтаахпыт.

Оттон сүөһү ахсаанын аҕыйаппат туһугар туох дьаһаллар ылылыннылар, ханнык суоллар баалларый?

Саамай ыалаабынайа, урукку курдук үүгү туттарыыга квотаран хаайыы тохтоон, сылы эрэччи, хаачаҕа суох, тоһо баҕарар туттарар усулуобуйа олохтоноо. Киилэ үүт сыаната тэриллиилэх сайыллыктарга, кыстыктарга 20 солкуобайтан 30-ка диэри, оттон атыттарга 2 солкуобайынан улаатта. Быйыл улууспутутар Тыа хаһаайыстыбатын сыла биллэриллэн, улуустан барыы хаһааллараннан 26 мил. солк. тыа хаһаайыстыбатын сайдыытыгар эбии бөлүөлэрэ корулуннулар. Ол түмүгэр үүгэ сана сайыллыстар, хотоннор тутуллаллара, ыһыы иэнэ кэтиирэ, күрүөхэйин күүсүө ыытыллара былаанналанар. Сүөһү ахсаанын эчирэйиэккэ нэйилиэктэр ЖСПК-лара улахан оруолу ылыахтаахтар. Киилэр кыайан корбот буоллан сүөһүлэрин эйэрэ суоттанар ыаллар сүөһүлэрин арендаҕа ылан уопсай көрүүгү, бириллэн сүөһү уотуутуттан дьарыктанылан баҕалаах дьоннго (ыалга) ыччат сүөһүнү бэйэ иһиттэн эйэлэр таастан атылаһыылы тэрийин, дьону өйдэтүү үлэлэрин ыытыахтаахтар.

Тыа хаһаайыстыбатын сайдыытыгар кэлэр оттуттэр республикаттан, Россияттан даҕаны үбүлэһин үрдүүрэ, көмө күүһүрэрэ күүтүллэр. Ол курдук, быйыл Таҥбын куоракка ыытыллыбыт Россия бааһынайдарын XXII-е съезигэр премьер-министр В.Путин тыа хаһаайыстыбатыгар техниканы лизингинэн 50%-наах чэпчэтиллэх биэрии уола комолоору оноруу туһунан этиитэ, баанналар кредиттээһин бырыһыанын кыччатыылара, судургутуулара эрдэлэри үөскэтэр.

Онон барыы тыа дьоно! Саананы түһэрбэккэ, сахалар, ол иҥэлэр, биһиги, чурапчылар, төрүт дьарыкпыт—сүөһүбүт, сылгыбыт ахсаанын аҕыйаппат туһугар барыы ойбүтүн-саҥабытын биирдэ түмэн, биир санаанан үлэлиэҕиҥ!

А.Т. НОГОВИЦЫН,
"Чурапчы" ТХПК
бырабыыланньатын директора.

МОНИТОРИНГ ЫЫТЫЛЛАР

Урукку оттүгэр 24 №-дээх отчуотунан ынах, сылгы ахсаана ый аайы учуоттанан иһэрэ эрээри, күһүнүгэр ким тоһо сүөһүнү туттарара, атыылыыра биллибэт буолан кыстыкка тоһо, туох сүөһү ордон иитиигэ хаалара биллибэт этэ. Ол иһин быйыл бос ыйыгар ынах сүөһү ахсаанынан мониторинг (эрдэттэн аҕаан-суоттаан көрүү) ыытыллыаҕ. Ону нэйилиэк тыа хаһаайыстыбатыгар специалистара биирдии ыалынан (хотонунан) кэрийэн сүөһү ахсаанын тоһо баарынан, болохторунан арааран суруйаллар. Ол кэнэ күһүн, оттон хаһан идэһэ онностоллорун, атыылыылларын эбэтэр аһаллэрин туһунан суруйтараллар. Бу сурутуу быйыл сүөһү сөптөох аһылыга бэлэмнээриигэр суоттанан оноһуллуон наада. Оттон от ситэ оттоммотоҕуна күһүн балаҕан ыйыгар эмиэ хаттаан аҕыйаан көрүү оноһуллуон сөп.

Маннык мониторинг ыытыы суоттата улахан. Ким тоһо сүөһүнү иитэрин, туттарын, аһэрин биирдии ыалынан, нэйилиэгинэн, улуус үрдүнэн эрдэттэн биллэххэ ЖСПК-р, ИП-лар арендаҕа, атыылаһан ылан иитиилэриигэр, сүөһү аһылыгын эбии булуута, аттарыыта, үбү-харчыны туруорсуута тиийэ туһата кырата суох буолуоҕа.

Онон барыы сүөһү иитээччилэр бу ыытыллар мониторингка актыыбынайдык кыттан, эрдэттэн аҕаннан, суоттаан көрөргүт бэйэҕитигэр эрэ буолбакка, барыбытыгар наадалаах ойдоон.

Тыа хаһаайыстыбатын управлениета.

2011 СЫЛ 4 ЫЙЫН ТҮМҮГҮНЭН ҮҮТ СОҔОТУОПКАТЫН СОРУДАҔЫН ТОЛОРУУ ТҮМҮКТЭРЭ

№	Нэйилиэктэр	2011с. 4 ыйын сорудаҕа (т)	Туолуута (т)	%-на	Миэстэтэ	Арыы сыаҕын маастардара
1	Арылаах	28,2	30,4	107,8	VIII	Борисова Н.Р.
2	Алаҕар	30,8	39,1	126,9	V	Снацева М.П.
3	Бахсы	28,0	33,9	121,1	VI	Майтакова Е.К.
4	Болтоно	20,0	17,7	88,5	XV	Слепцова Г.М.
5	Болугур	42,4	37,7	88,9	XIV	Сысолятина В.Е.
6	Кытаанах	29,1	20,6	70,8	XVII	Дьячковская Р.В.
7	Мугудай	33,6	45,9	136,6	II	Охлопкова В.С.
8	Одьдуун	39,7	45,6	114,9	VII	Пинигина Н.И.
9	Соловьев	49,6	41,3	96,7	IX	Катакова И.И.
10	Сылан	60,0	54,7	91,2	XIII	Трофимов И.Д.
11	Толой	30,9	39,8	128,8	IV	Петрова Т.Д.
12	Халаар	38,5	36,9	95,8	X	Давыдова М.П.
13	Хайахсыт	28,7	26,0	90,6	XII	Федорова О.И.
14	Хатылы	28,7	25,9	90,3	XI	Парфенова А.И.
15	Хонтоҕо	49,3	65,7	133,2	III	Самсонова Р.С.
16	Чакыр	46,8	77,4	165,4	I	Аммосова А.П.
17	Чурапчы	17,6	15,2	86,4	XVI	Андреева М.Е.
	Улуус үрдүнэ	602,0	653,7	108,6		

Көстөрүн курдук, 4 ый түмүгүнэн бастаан иһэллэр: Чакыр - 165,4% (баҥылык Адамова Т.В.), Мугудай - 136,5% (баҥылык Перфилов К.И.),Хонтоҕо - 133,2% (баҥылык Петров С.В.). Хаалан иһэллэр Кытаанах - 70,8% (баҥылык Игнатьев И.П.),Чурапчы - 86,4% (баҥылык Оконешников И.И.), Болтоно - 88,5% (баҥылык Попов Н.Н.).

4 ый түмүгүнэн быыааны 48,3 тоннаран аһардыбыт, быыырыыҥны кордоруттэн 121,1 тоннаран ордук соҕотуопкаланна.

Е.ШАДРИНА,
үүт технолога.

АРЫЫЛААХТАР ЫЛСЫБЫТТАР

Маай бырааһынныктарын эрэ иннигэр суол куһаҕанын аахсыбакка улуус баһылыга С.И. Яковлев, тыа хаһаайыстыбатын управлениетын начальника А.С. Филатов, "Чурапчы" ТХПК директора А.Т. Ноговицын, үөрэх управлениетыттан И.П. Любимова уонна "Одно окно", "КУМИ" үлэһиттэрэ Арылаахха нэйилиэннээн кытта көрсөн мунньахтаан киирдилэр. Мунньахха улуус, кооператив, үөрэх тэриллэлэрин үлэлэринхамнастарын, соруктарын тустарынан иһитиннэриилэр оноһуллуннулар, нэйилиэннээ элбэх ыйыстыыларыгар хоруйдаатылар. Уһаайба, ходуһа, булгуур сири бас билии, туһаныы туһунан сүбэлэри ыыллылар, сохтор докумуон толортордулар.

Бу көрсүһүү уонна объектары кэрийэн көрүү түмүгүнэн арылаахтар сүөһү үлэтигэр куһаҕана суох ылсыбыттара көстөр. Ол курдук, улууска саамай аҕыйах нэйилиэннээлээх (383 киһи) да буоллаллар бинир дуһаҕа тиксэр сүөһү ахсаанынан инники кэккэ, үүт соҕотуопкатын сорудаҕын аһара толорон иһэлиэр.

Ордук "Калуйа" (Борисов Н.Н.) "Ыал" (Баранков И.И.), "Кугас" (Захаров Д.И.) бааһынай хаһаайыстыбалара сүөһүлэрин, сылгыларын ахсаанын элбэтэргэ хоннохтоохтук ылсыбыттар. Ол курдук, "Калуйалар" кэтит лафет мастарыынан букатын диэ курдук капитальнай, "Ыал" хаһаайыстыыба истиэнэлэрин изоверлаан, изоспаннаан сыбаммат гына хаптаһынынан бүрүйэн улахан хотоннору туттубуттар. Оттон "Кугас" хаһаайыстыба баҥылыга Захаров Д.И. букатын таас хотону туттаары 200 куб. м пенополистерол блоктары аҕалтарбыт, сваллары түһэрбит. Ону таҥыннан дэриэбинэ таҥыар сана сайылыгы тутан быйыл сайын олоххо киллэрэр, 50 гектар сиргэ куох ыһыы ыһар, ол күрүөтүн тутар былааннаах түбүгүрэ сылдьар.

Маны таҥыннан Арылаахха эдэр дьон сүөһү үлэтигэр ылсан эрэлэрин киһи үөрэ көрөр. Холобур, леснигинэн үлэлээбит Марк Демьянов диэн эдэр киһи чаҕыйай тэриллэ тэриннэн, дьонун уһаайбаларыгар сүөһү, сибиинньэ, куурусса, кус иитэн инникигэ эрэллээхтик саҕалаабыт. Бааһынайдар Борисов Н.Н. Баранков И.И. улахан уолаттара дойдуларыгар олохсуйарга быһаарыммыттарын киһи сэргиир.

Ити курдук арылаахтар улахан куолута суох сахалар төрүт дьарыктыттын - сүөһү иитиитин өрө тутан үлэлии-хамсыы сылдьалларын киһи көрөхсиэн эрэ сөп. Оннук буолуохтаах даҕаны.

ИЛОНОМАРЕВ.

Хаартыскаҕа: "Кугас" бааһынай хаһаайыстыба тутар хотонун таас блоктара.

КУТУЙАХ ТҮҮЛЭННЭҕИНЭ БҮЧЧА ДИИРИНИИ...

Кэнникэ кэмнэргэ «Чурапчы» ТХПК үлэтин - хамнаһын туһунан аралас сурах-садьык тарҕаныыта, кэтэҕинэн үнсүү суруйан, илии баттааһыны хомуйан, прокуратураҕа тиниэ үнсүү-харсыы тахсыбыта иннилэр.

Ол тоҺо соҕотоҕун, сыыһатын туһунан биһиги бэйэбит саналаабыттын суруйарга сананныбыт.

Кооператив үлэтин-хамнаһын холуннара, үнсэ сатааччылар тугу туруорсар эбиттэрий? Ол сүрүннэн, субсидия харчыта сөбө суох бэриллиэ, үүт тутуллар сыаната кыра, кэмэ харчы нэһилиэккэ тиийиэхтээх, табаарынан бэриллиэ суохтаах уонна сорохтор арахсан переработаны нэһилиэккэ ылыахха диллэр эбит. Биир тылынан, кооператив монополист буолла, олус кыаҕырда, "сиэтилэр-аһаатылар" диэбит курдук тылы-оҥу тарҕатааччылар да суох буолбатахтар.

Кырдьык, кооперативпыт кыаҕырда, аатырда, сураҕырда. Онтон кэҥи үөрүүн эрэ сөп этэ. Отчуоттан көрдөххө, ангардас хамсаабат баайа (сүрүн фондата) 100-тэн тахса милиүүөн буолбут. Республикаҕа холобур буолар тэриллэр кубулуйда. Ону кэлэн билиэхтэриэн туспа барыаҕыт диэн этиилэр киираллэрин кытта биһиги собулэспэппит. Атын улуустарга астыыр - үөлүүр салааларын ыһан баран сиэнэ холбоголуу сатыылларын биле сылдьыбыт. Биһиэхэ даҕаны ырыынакка киириигэ Мырыла, Мыйдаҕайы, Хайахсыт, Чыаппара туспа бара сылдьыбыттара да, кыаммакка, холбоспуттара. Сүөһү иитиитэ, эти-үүтү оҥоруу, тоҺо да үүс түбүктээҕин иҥиҥ, уустуга суох. Саамай уустуга батарыы. Ангардас арыылаан ыраатпакхын. Үүт үксэ сайын ыанар. Онтон 3 хонукка тиийэр пакеттаах үүтү, сүөгэй онгорон нэһилиэкэ эльбэҕи батарбакхын, улуус киниитэр сайынын бэйэтигэр толору буолар, онтон куораккка киллэрэр ороскуота улахан. Онон биһиги курдук молтох суоллаах-иистээх, орус хаайар сиригэр туспа бара сатааһын сыыһа өйдөбүл буолуо.

Биһиги сатаабыттыгар улуустутар, быйылгы курдук, Тыа хаһаайыстыбатын сыла биллэриллэн улахан суолта уурулуубута суох этэ. Ол курдук, тыа хаһаайыстыбатыгар бэриллэр, бюджет үбүн үксэ бэйэбит дьаһаныыбыттыгар бэрилиннэ, улуустан 20-тэн тахса милиүүөн үп эбии көрүлүннэ. Ол түмүгэр эльбэх санга сайыллыбыт, хотоннор тутуллаллар, ыһыы иэнэ кэҥиир, күрүөлэһин күүскэ ыытыллар буоллулар. Үүт тутуллар сыаната биллэ улаатта, кооператив эльбэх санга тутуулары ылыстта, бэйэтин чилиэннэригэр туһата - өгөтө улаатан иҥэр. Холобур, аастыт "Үйгү кыһатыгар" аахтахха, ангардас быйыл саас кооператив Мырылаҕа 42, Арыылаахха, Бахсыҥа 10-нуу тонна салаэркэни "Туймаада-Нефть"сыанатынан тиэрдэн биэрбит, сүүһүнэн сибиинньэ оҕолорун ыалларга сайаагыканан аҕыйан түнэппит. 30-са племенной атыыр соноҕостору Ньурбаттан, Халыматтан аҕалтаран тарҕаппыт. Маны таһынан кредит ылар бааһынайдарга мэктиэлэччи (поручитель) буолара, ыксаабыттарга үүт суотуттар харчы иэс биэрэрэ, маннан да атын өгөтө-туһата эльбээн иҥэр.

Биһиги кэлбит бюджет харчыта биир тойон этиитинэн буолбакка, анал комиссия мунньаҕынан тыырыллара, сорҕото сайдыыта барара сөп диибит. Онтон үүт субсидиятын харчыта нэһилиэктэргэ тиийиэхтээх диллэр, ЖСПК-лар тэриллиэхтэриттэн кинилэргэ тиийэр эбэт. Ону бэйэлэрэ түнэталлар. Аны сорохтор кооперативы үүт харчытын табаарынан (арыынан, суоҕэйиҥэн, комбикормаан, ГСМ-нан) эҥин биэрэр диэн хомуруйаллар. Бу төрүт сыыһа. Киэ да күүһүнэн сыҥаламмат. Син-биир атыылаһыахтааххын, наадалааххын, ылаҕын. Ону маҕаһыынтан, ырыынактан ылахххына тута харчыгын толуоххун наада. Онтон кооператиттан ылахххына, бырыһыана суох үүт суотуттар сыыйа толуулуун. Арыыны, суоҕэйи, үрүт аһы кооператиттан ылар быдан барыстаах.

Түмүгэр манныты этэбит. Утары сатаа (оппозиция) баар буоларын киэ да утарбат. Ол гынан баран, ону кэннитэн кистээн буолбакка, сымыйа, олоҕо суох хобу-сиби тарҕатакка, аһаҕастык этиххэ, туруорсуохха сөп этэ.

УоҺаа суруйбуппут курдук, кооперативпыт төһөнөн кыаҕыран, туһата, өгөтө улаатан иҥэр даҕаны биэрэ, "кутуйах түүлэннэҕинэ ыччча диирини", наар кыаҕаны була сатаабыттан, оннооҕор суох ньоҕойдоҺуттан туох да туһа тахсыа суоҕа. Ол иҥин биэрэр арахса сатаабакка, бары биирдэ түмсэн, сүбэлэһэн, күүспүтүн холбоон үлэлиирбит, олорорбут сөп этэ диэн саныыбыт.

Оннукка уйаммыт-хатаммыт биллэр, сут-кураан дьыллар аҥыйыйах чиҥчилэрэ биллилэрэ, барыбытын күүспүтүн холбуурбутутар, биир санаанан үлэлиирбитигэр- хамсыырбыттыгар күнэйиэх курдук.

М.П. МИХАЙЛОВ,
И.Н. ПАРФЕНОВ,
"Комплекс" бааһынай хаһаайыстыба салайаччылара,
Одьулуун.

ЧУРАПЧЫ УЛУУҢУГАР 2011 СЫЛГА ТЫА ХАҺААЙЫСТЫБАТЫН СЫЛЫНАН НЭҺИЛИЭКТЭР ИККИ АРДЫЛАРЫГАР КҮРЭХТЭҺИИ УСУЛУОБУЙАТА

1. Күрэхтэһии сыала-соруга:

Тыа хаһаайыстыбатын сылынан улууска тыа хаһаайыстыбатын бородуукуйатын онгорон таһаарыыны эльбэтэр, сүөһү-сылгы ахсаанын анчиргэтиэт, үксэтэр туһугар дьону-сэргэни, салаатаны үлэҕэ көҥүлэтэн, нэһилиэннэ дохуотун үрдэтии, олоҕун уйгутун туоларыы.

2. Күрэхтэһии көрүнтиэрэ:

1. Ыһах сүөһү ахсаанын 2010 сылтан хамсаатыына.

2. Сылгы ахсаанын эбиллиитэ.

3. Үүт соҕотуоҥкатын сорудаҕын толоруу.

4. Биир ыһахтан үүт туттарыытын түмүгэ.

5. Оттоохун быыланын толоруу.

6. Бурдук уонна куох ыһыы быыланнарын толоруу.

3. Кыайыылаахтары быһаарыы:

Ыһах сүөһү уонна сылгы ахсаана 2010 сылы кытта тэҥнэтиллэр, үүт соҕотуоҥката, оттоохун, ыһыы иэнин быыланнарын толоруу барыта бырыһыанынан таһаарыллар. Биир ыһахтан үүтү ыаһын түмүгүн биэрэргэ уоҥсай туттарыллыбыт үүтү ыанар ыһах ахсааныгар түҥэтиллэн миэстэлэрэ быһаарыллар. Кыайыылаахтары ити 6 көрүнтэ ылбыт миэстэлэрин сууматынан таһаарыллар. Аҕыйах очкоолаах кыайар.

4. Кыайыылаахтары бириэмийэлээһин:

I-кы миэстэҕэ - **400000** солк.

II-с миэстэҕэ - **200000** солк.

III-с миэстэҕэ - **100000** солк.

Хос быһаарыллар:

1. Ыһыыта суох 4 нэһилиэктэргэ (Болтого, Кытаанах, Халаар, Чакыр) барыларыгар 14-түү очко быһа суруллар.

2. Бары көрүнтэргэ бырыһыаннара тэҥнэһэр түбэлтэлэригэр ким эльбэх сүөһүлээх, сылгылаах, үүкэ улахан быыланнаах, кимиэхэ ыһыылаах, эльбэҕи оттообут иниэкэ тахсар.

Күрэхтэһии кыайыылаахтарын быһаарар рабочай комиссия састааба:

1. Филатов А.С - ТХУ начальника, председатель;

2. Константинов В.М - ТХУ начальникын солбуйаччы;

3. Кардашевская Ю.С - ТХУ экономиста;

4. Павлов А.Д - ТХУ агронома;

5. Адамов Н.М - ТХУ зоотехника;

6. Андросова А.В - "Чурапчы" ТХПК ыыгаабынай экономиста;

7. Пономарев И.П - "Саҥа олох" хаһыат "Үйгү кыһата" сыһыарыытын таһаарааччы, РФ Журналистарын союһун чилиэнэ.

Хос быһаарыы: Рабочай комиссия быһаарыытын улуус комиссиятыгар көрүлүннэ, бэйэлэрэ даҕаныгар биэриллэр.

БААҺЫНАЙ БУОЛБУТ КАДРОВАЙ БУЛЧУТ

Сылаҥ Улахан Күөлүгэр сэриигэ ветерана Семен Васильевич уонна Герой-Ийэ Александра Прокопьевна Макаровтар биллиэн 12 оҕолоро бары ыал, үлэһит буолбут хальҥ аймах ыччат уоллара. Семен оскуола кэнниттэн туга дойдутугар хаалан, "Саха- булт" тэриллэҕэ кадровай булчутунан 10-тан тахса сыл үлэлээбитэ. Ол кэм устата эдэр киһи төһөлөөх эльбэх андаатары, киһи туттарбытын, тайаҕы, эҥэни, атын да булду бултаабытын аҕаар ситэр уустук.

Семен 2010 сылтан индивидуальнай предприниматель буолан, хотон туттан, сүөһү-сылгы иитэн төрүт уһаайбатыгар бааһынай хаһаайыстыба тэринэн олохсуйарга быһаарыммыт. Биллиэн кини 30-са ыанах, ол иҥиттэн 10 ыанньык сүөһүлээх, биир үөр сылгылаах, бэйэлэрэ тутталларыгар 2 сибиинньэлээх, аҕыйах куһу кытта иитэр. Быйыл сүөһүтүн эльбэтээри 70 тоҺоҕо саҥа хотон туттаары маһын киллэрбит.

Семен, 30-тан саҥа тахсан эрэр эдэр киһи, учуутал идэлээх кэргэнэ Эльзаньын, 2 кыра оҕолоох, иниэкилээх эдэр ыалга бары ситиһиилэри баҕарыаҕын.

Хаартыскаҕа: С.С. Макаров.

ТЫА ХАҺААЙЫСТЫБАТЫН ӨЙӨӨҺҮНҮГЭ КӨРҮЛЛЭР СУБСИДИЯ КЭЭМЭЙДЭРЭ

1. 100 гектартан ордук бурдук ыһыылаах хаһаайыстыбаларга 1 гектарыгар - **3750 солк.**

2. 20 гектартан эльбэх куох ыһыылаахтарга - **1440 солк.**

3. 1,5 гектартан ордук аһаҕас сиргэ оҕуруот аһын олордуута 1 гектар - **32200 солк.**

4. 3 гектартан итэҕһэ суох сиргэ хортуоппуй олордуута 1га - **29400 солк.**

5. Базовай сибиинньэ иитэр хаһаайыстыба 1 төбө иҥэ сибиинньэтигэр - **7320 солк.**

6. 30 биэттэн эльбэх сылгылаах бааһынай хаһаайыстыбаларга 1 биэҕэ - **2731,75 солк.**

7. Сылгы кооперативтарыгар 1 биэ төбөтүгэр - **1000 солк.**

8. 2 мөл. солк. аҕыйах валовай онгорон таһаарыылаах производственнай кооператив 1 биэтиш төбөтүгэр - **500 солк.**

9. 2 мөл. солк. эльбэх валовай онгорон таһаарыылаах производственнай кооператив 1 биэтигэр - **2690 солк.**

10. 1 кг биэ үүтүгэр - **70 солк.**

11. Бултааһынга:

1 кииис тириитигэр - **920 солк.**
Андаатар -**45 солк.**
Тиин - **40 солк.**
Кырыыпаас - **39 солк.**

Субсидия кээмэйэ Саха Республикатын Правительствотын 2010 сыл ахсынньы 30 күнүнээҕи 601 №-дээх Уураах оҕоҕуран онгоһулунна.

Тэттик сонуннар

Муус устар бүтүүтэ Хайахсыт Кэтит Күөлүгэр аны күһүн Новосибирскай уобаластан атыылаһыллан аҕалыллыахтаах 100 герефорт боруода сүөһүлэргэ аналлаах саҥа хотон тутуута саҕаланна. Хотону А.А.Евграфов салайаччылаах 7 киһилээх олохтоох бириэҥдэ тутарга ылыста.

***

Ыам ыйын 13 күнүгэр Мыйдаҕайыга онгоһуллар саҥалыы таас арыы сыаҕын тутуутугар "Чурапчы" кооператив уонна олохтоохтор күүгэрииэн улахан субуотуннуук тэриллэн эльбэх үлэ ыытылынна. Бу улууска Мутулай кэннитэн иккис саҥалыы онгоһуулаах таас тутуулаах арыы сыаҕа быйыл күһүн бүтэн сылы эргиччи үлэлиэхтээх.

***

Тыа хаһаайыстыбатын сылынан быйыл 20 саҥа хотон тутуутугар биирдиилэриэр 250-нуу, 88 км саҥа күрүө онгоһуутугар биэрэстэтигэр 23-түү тыһыынча солкуобай субсидия бэриллиэхтээх. Олортон бу күннэргэ 13 хотон документалара ситэн 3 550 тыс. 55 км күрүөҕэ 1280 тыс. солк. «Чурапчы» кооперативтан нэһилиэк хаһаайыннарыгар тиэрдиллиннэ.

***

"Чурапчы" кооператив тэриллэҕэ үлэлээбит 36 сэриигэ, тылыл, үлэ ветераннарыгар Кыайыы 66 сылынан эҕэрдэлэн туран, бородуукта наборунан бэлэх онгорон дьиэлэриэр тиэрдиллиннэ. Бу үтүө дьыала үтэскэ кубулуйан эрэр.

***

Ыам ыйын 16 күнүгэр улуус баһылыгын планеркатыгар оттоохунна Дьокуускай таһыыбаҕы Хатыыстыыр арыыны уонна Тулаҥы Киллэмнэ 1100 гектардаах бааһынаны үһүн кэмнэ улууска арендаҕа ылыы туһунан кэпсэтиэ барбыттын иҥитиннэрдиллэр.

Сыһыарыыны бэлэмнээтэ И.П. ПОНОМАРЕВ.